

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Genderové aspekty v bezdomovectví

The gender aspects of homelessness

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Mgr. Bc. Jan Kaňák

Autor:

Vendula Stuiberová

Praha 2017

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování Mgr. Bc. Janu Kaňákovi za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci na téma „Genderové aspekty v bezdomovectví“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Nadále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Vendula Stuíberová

Abstrakt

Bakalářská práce s názvem „Genderové aspekty v bezdomovectví“ je o mužích a ženách bez domova. Bakalářská práce je zaměřena na to, jak ženy a muži bez domova vnímají rozdílně svou situaci. Teoretická část pojednává o problematice bezdomovectví, jeho historii, rozdělení, genderové aspekty. Dále vysvětluje pojem genderu, sociálního vnímání a genderové stereotypy ve společnosti a v bezdomovectví. Cílem mého výzkumu je odpovědět na základní výzkumnou otázku „Jak ženy a muži bez domova rozdílně vnímají svou situaci a to s ohledem na jejich gender?“.

Abstract

The bachelor thesis entitled "The gender aspects of homelessness" is about men and women without their home. The bachelor thesis is focused on the difference of perception of women and men without their home regarding their situation. The theoretical part deals with the issue of the homelessness, history, division, gender aspects. The thesis explains the concept of gender, social cognition, gender stereotypes in the society and in homelessness. The aim of the research is to answer the research question "How homeless women and homeless men perceive their situation given their gender? "

Klíčová slova

Bezdomovectví, gender, stereotypy, osoba bez přístřeší, sociální vnímání, genderové rozdíly

Key words

Homelessness, gender, stereotypes, person without shelter, social cognition, gender difference

Obsah

Seznam zkratk	7
Úvod	8
1 Definice bezdomovectví	9
1.1 Vymezení pojmu bezdomovectví	9
1.2 Historie bezdomovectví	10
1.3 Typologie lidí bez domova	11
1.3.1 Rozdělení podle Hradeckého	11
1.3.2 Dělení bezdomovců podle Janebové	12
1.4 Příčiny bezdomovectví	13
1.4.1 Vnitřní příčiny	14
1.4.2 Vnější příčiny	14
2 Definice genderu	15
2.1 Genderové rozdíly ve společnosti	16
2.1.1 Genderové rozdíly v zaměstnání	17
2.1.2 Kriminalita a gender	18
2.1.3 Prostituce a gender	19
2.1.4 Oběti zločinu s ohledem na jejich gender	20
3 Genderové aspekty v bezdomovectví	21
3.1 Mužské stereotypy	21
3.2 Ženské stereotypy	23
4 Sociální kognice	25
4.1 Struktura sociální kognice	25
5 Metodologické zakotvení výzkumu	27
5.1 Diskursivní analýza	27
5.1.1 Postupy diskursivní analýzy	27
5.1.2 Metody sběru dat	29
5.2 Operacionalizace	30
5.2.1 Způsoby výběru vzorku	31
5.2.2 Limity výzkumu	31
5.2.3 Etická stránka výzkumu	32
5.2.4 Průběh výzkumu	33
6 Výstupy výzkumu	34
6.1 Charakteristika vzorku	34
6.1.1 Konstrukce bezdomovectví jako nepřízeň	34
6.1.2 Konstrukce bezdomovectví jako sociální problém	37

6.1.3 Konstrukce bezdomovectví jako normální životní jev	38
6.1.4 Konstrukce bezdomovectví jako alternativní životní styl	39
6.2 Umísťování, subjektivita a vztah k diskursům.....	40
6.2.1 Repertoár „bezdomovectví jako stav nepřízně“	40
6.2.2 Repertoár „bezdomovectví jako sociální problém“	41
6.2.3 Repertoár „bezdomovectví jako normální životní situace“	41
6.2.4 Repertoár „bezdomovectví jako alternativní životní styl“	43
6.3 Shrnutí výzkumu	43
Závěr	45
Seznam použité literatury.....	46
Summary	49
Přílohy	50
Příloha č.1	51

Seznam zkratek

DA – Diskursivní analýza

CNS – Centrální nervová soustava

Úvod

Téma bakalářské práce „Genderové aspekty v bezdomovectví“ jsem zvolila z toho důvodu, že se zajímám o práci s lidmi bez domova. Zajímám se také o rozdíly ve společnosti z genderového hlediska, a proto jsem se rozhodla obě témata takto propojit. Přijde mi zajímavé, jak ženy a muži mohou rozdílně vnímat svou situaci v bezdomovectví. Myslím si, že téma bezdomovectví je aktuální, zřetelně vnímám, že v dnešní době je velmi tenká hranice k tomu stát se bezdomovcem. Podle mého názoru jsou více vidět muži jako bezdomovci a ženy naopak jsou často skrytí bezdomovci, což mohu vidět z odborných praxí, ale i od autorů, kteří se o toto téma zajímají dlouhodobě a odborně. Právě z toho důvodu si myslím, že je vhodné hledět na rozdíl mezi ženami bez domova a muži bez domova, aby bylo pak možné zaměřit se lépe na případnou péči o takové osoby.

V jednotlivých kapitolách teoretické části se věnuji vysvětlení pojmu bezdomovectví, jeho rozdělení, jeho příčinám, genderovým aspektům v bezdomovectví, také vysvětlení pojmu gender, sociální kognice a jednotlivým stereotypům ve společnosti ohledně genderu. Ve své teoretické části vycházím z odborné literatury, ohledně tématu bezdomovectví čerpám od autorů, jako jsou Hradečtí, Marek, Průdková a mnoho dalších. Ohledně genderu čerpám především od Oakleyové, Currenta a Rezentti. Tyto autory považuji za velice přínosné pro mou bakalářskou práci.

Cílem bakalářské práce „Genderové aspekty v bezdomovectví“ je odpovědět na základní výzkumnou otázku „Jak ženy a muži bez domova rozdílně vnímají svou situaci a to s ohledem na jejich gender?“. K zjišťování těchto informací jsem použila polostrukturované rozhovory se ženami a muži bez domova a následně diskursivní analýzu.

1 Definice bezdomovectví

V této kapitole se nachází vysvětlení pojmu bezdomovectví, popíšu zde jeho historii, rozdělení a možné příčiny. Typologie bezdomovectví může hrát důležitou roli v genderových aspektech, protože většina žen a mužů se mohou v těchto typologiích rozdílně nacházet. Možné příčiny bezdomovectví také mohou hrát roli ohledně bezdomovectví žen a mužů.

1.1 Vymezení pojmu bezdomovectví

„Bezdomovectví je společenský jev, jemuž předchází jednání a procesy vedoucí ke ztrátě zázemí, tedy i životních jistot a ke společenskému vyloučení. Je to sociální situace, která je vyvolána různými faktory, zasahuje do všech oblastí života postiženého člověka“ (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008, s. 11) Tento pojem lze vymezit tak úzce, že by zahrnovalo pouze osoby přežívající venku bez střechy nad hlavou, nebo může být definováno v širším smyslu. (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008)

Pojem bezdomovectví svou podstatou vyhovuje i definici sociální deviace, protože je to podstatná odchylka od normy, kdy je normou myšleno, bydlení, každodenní hygiena, schopnost participovat se na způsob života, který je standardní pro většinu populace. Lze ho též považovat za poruchu sociálního fungování, tedy poruchu rovnováhy mezi požadavky prostředí a jedincovo schopností zvládat tyto požadavky. To je ten důvod, proč se bezdomovci považují za osoby nepřizpůsobivé. Bezdomovectví je více než absence přístřeší a více než chudobou, je to součást procesu, kdy jedinec postrádá schopnost se začlenit do způsobu života, který je normou pro většinu populace. (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008)

Bezdomovectví je nejvíce problémem velkých měst, protože lidé bez domova zde očekávají, že se jim zde bude dařit lépe a budou zde moci též lépe uspokojit své základní životní potřeby. Ovšem existují i bezdomovci žijící na vesnicích, jsou to většinou jednotlivci, často jediní, kdo nemá v dané vesnici přístřeší. Někteří bezdomovci žijí zcela mimo civilizaci a to v lesích, nebo ve skalách. (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008)

Bezdomovecká populace stárne a je to tím, že lidé jsou dlouhodobě na ulici, ale také přibývají senioři, kteří díky své nepříznivé situaci skončili na ulici. Prakticky neexistuje prevence tohoto problému. (Sborník konference Olomouc, 2010)

„Bezdomovectví se týká každé země na světě. V globálním měřítku jde o velký problém ohrožující stabilitu jednotlivých zemí.“ (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012, s. 12) S rostoucí populací v Evropě je spousta osob ohrožena ztrátou bydlení, okamžité řešení bezdomovectví neexistuje, je to velmi komplikovaný problém. Samotné bezdomovectví není vymezeno pouze jednou základní definicí. (HRADECKÝ a kolektiv, 2007) *„Obecně platí, že veřejná zakázka v oblasti bezdomovectví se týká prevence tohoto sociálně patologického jevu a zejména minimalizace sociálních zdravotních rizik u jedinců, kteří vedou tento způsob života.“*(JANEBOVÁ, SMUTEK, 2008, s. 114)

1.2 Historie bezdomovectví

První bezdomovectví, které je uvedené, bylo vykázání z komunity. Takový jedinec nebyl nikde přijat a podmínky jeho života byly velmi trýznivé, všude byl cizincem a vyhnancem. Lidé dříve věřili, že handicap je trestem za hříčky z minulého života a takový člověk si tedy zaslouží vyloučení. Ve středověku bylo obyvatelstvo rozděleno na stavy, nejnižší byli poddaní, ti byli spojení s půdou jejich pána. V novověku se objevují skupiny lidí, kteří odmítají usedlý typ života a začínají se toulat, tedy přestávají být i vázáni na půdu a neměli žádného pána, stavěli se také proti hodnotám společnosti. Takovým lidem se říkávalo vagabundi. Tehdejší společnost k nim byla nemilosrdná. Péči o chudé lidi poskytovala církev, později se upravovaly zákony a každý musel mít příslušnost k určité obci. Z 19. Století pochází označení bezdomovec. Za první republiky se objevily snahy rozlišit ty, kteří sociální pomoc skutečně potřebují a ty, kteří ji pouze zneužívají. Po roce 1948 totalitní režim zrušil charitativní organizace, protože jejich existence připouštěla existenci samotné chudoby, což komunistický režim popíral. Lidé bez domova v této době sice existovali, ale daný režim jejich existenci popíral, bylo nařízeno to, aby se každý zdržoval pouze v místě svého trvalého bydliště, byla povinnost pracovat a občan, který odmítal pracovat, byl potrestán. Pokud trpěl někdo handicapem, musel být v pečovatelském ústavu, vytvářela se umělá zaměstnanost. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

Po roce 1990 na ulici přibýlo více lidí, protože docházelo k propouštění z velkých stavebních firem a z jejich ubytoven, z vězení v důsledku prezidentské amnestie, z psychiatrických ústavů. Někteří lidé vidí bezdomovectví jako negativní důsledek kapitalismu, protože kapitalismus neklade velký důraz na sociální otázky. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

1.3 Typologie lidí bez domova

Tato kapitola se věnuje třem typologiím lidí bez domova. „*Typologie je vědecká metoda založená na rozčlenění soustavy objektů a jejich seskupování pomocí zobecněného modelu nebo typu.*“ (KRAUS a kol. 2008, S. 832) Těchto rozdělení existuje několik, ovšem v této kapitole představím dvě rozdělení a to podle Hradeckého a podle Janebové, které považuji za nejpodstatnější. Ve své práci budu používat typologii podle Hradeckého, ale typologii podle Janebové uvádím jako jiný příklad typologie v bezdomovectví.

1.3.1 Rozdělení podle Hradeckého

Zjevné bezdomovectví

Zjevní bezdomovci jsou ti, které poznáme na první pohled a to dle jejich zanedbaného zevnějšku, zápachu, znečištěného oděvu, či dle jejich chování a to sbírání nedopalků od cigaret, přehrabování v kontejnerech, či žebrání a jiného chování. Často mají zavazadla a v nich veškerý svůj majetek. Přežívají na veřejných místech, většina takových lidí vyhledává sociální pomoc. Poměrně je hodně dobrovolných bezdomovců, kteří již na jinou formu svého života rezignovali. Tito lidé si především chtějí sehnat jídlo, teplo, přístřeší. Ovšem lidé na ulici mají velmi omezenou možnost volby a též omezené prostředky k tomu, aby dokázali změnit svou situaci. Dobrovolnost je tedy opravdu diskutabilní. Zjevní bezdomovci tvoří jen malou část bezdomovců, jenže jsou velmi nápadní a tak často vzbuzují odpor či strach pro laickou veřejnost, která tento typ bezdomovců vnímá nejsilněji. Tímto se mohou tvořit mylné představy o bezdomovectví a celý tento závažný jev se zjednodušuje. (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008)

Tyto osoby jsou často společensky diskvalifikovány, ztrácejí své vazby s rodinou a vzdalují se vazbám administrativním, jsou často sami, bez zaměstnání a mají určité zdravotní handicap. Mnohdy hledají finanční pomoc a to i skrze žebrání. (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996)

Skryté bezdomovectví

Skrytí bezdomovci jsou ti, kteří žijí jako bezdomovci, ale nelze je na první pohled rozlišit od většinové společnosti. Tito lidé se snaží tajit svůj životní styl a své problémy skrývají. Pečují o svůj vzhled, mají čistý oděv. Tito bezdomovci často zjevnými bezdomovci opovrhují a oddělují se od nich. I u lidí bez domova vládne jistá hierarchie, tito lidé jsou v zimních měsících často v azylových domech, ovšem pak většinou odcházejí, mění totiž velmi často místo svého pobytu. (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008)

Tito bezdomovci se mnohdy neobracejí na pomoc veřejných, či charitativních služeb. Často je počet těchto osob značný v regionech, kde je nabídka služeb nedostačující, (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996)

Potencionální bezdomovectví

To jsou lidé, kterým bezdomovectví teprve hrozí, tito lidé mají práci i bydlení, ovšem jejich bydlení je nejisté a oni sami se nacházejí v složitých podmínkách. Mnohdy mohou ztratit bydlení ze dne na den a obvykle je jejich ztráta bydlení jen otázkou času. Potencionálními bezdomovci jsou často lidé, kteří opustili ústavní výchovu, a tudíž nemají, kam jinde se obrátit. Také lidé, kteří opustili výkon trestu odnětí svobody a též z psychiatrických léčení. Ovšem i lidé, kteří bydlí v podnájmu, jsou tímto ohroženi, především pokud nemají nájemní smlouvu, jsou nezaměstnaní, pracují nelegálně, jsou závislí na návykových látkách, nebo patologičtí hráči. (Sborník konference Olomouc, 2010)

Úřadům je často stav těchto osob neznámý, či známý jen z části. Není vždy zcela jednoduché určit rozdíl mezi podmínkami lidí, kteří žijí v nejistých nájemných bytech, často ve zdravotně závadných v domech, v přelidněných domech, či podnájmech a mezi podmínkami, ve kterých žijí samotní bezdomovci. (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996)

1.3.2 Dělení bezdomovců podle Janebové

Nedávno dislokovaní- nováčci

To jsou ti, kteří se stali bezdomovci nedávno a stále sdílí hodnoty většinové společnosti. Neidentifikují se s ostatními lidmi bez domova a snaží se také vyhnout kontaktu s nimi. Většinou usilují o odchod z ulice a pokoušení se najít zaměstnání a udržet si jej. Špatně snášejí novou životní situaci. (Sborník konference Olomouc, 2010)

Izolovaní-nedávno dislokovaní

Tito lidé jsou mimo kontrolu sociálních institucí a sítí, jejich schopnost navrátit se je minimální, jsou odcizení proudu společnosti. Jsou izolovaní, osamělí, je pro ně těžké navázat kontakt s ostatními lidmi bez domova. (Sborník konference Olomouc, 2010)

Identifikovaní a současně izolovaní

Žijí na ulici již několik let, jsou osamělí. Příliš nenavazují kontakt s ostatními bezdomovci. Jsou to lidé, kteří hledají obživu v kontejnerech, odpadkových koších. (Sborník konference Olomouc, 2010)

Identifikovaní, kteří žijí ve skupině

Skupina jednotlivci poskytuje úkryt, jídlo, vzájemnou oporu, tato skupina je většinou hodně viditelná. Jedinci se sžili se statutem a hodnotami bezdomovce a přijali

tento styl žití. Jedná se o vysoký stupeň začlenění do komunity lidí bez domova a současně je to největší vyčlenění se z většinové společnosti. (Sborník konference Olomouc, 2010)

Co se týče genderového hlediska a typologie dle Hradeckého, tak ve většině vyspělých zemí je zjevné bezdomovectví doménou mužů, naopak ženy jsou ve většině případů počítané jako skrytí bezdomovci. (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996) Většina žen také více žije ve společenství jiných lidí bez domova, nebo žijí s muži, kteří je berou pod svou ochranu. Ženy také více vyhledávají kontakt se společností a se službami. Zatímco muži mnohdy žijí osamoceně a odmítají kontakt se společností. Tyto rysy souvisejí s typologií podle Janebové. (JANEBOVÁ, 1999)

1.4 Příčiny bezdomovectví

Je velice složité přímo rozlišit, co je příčinou, a co až následkem bezdomovectví. Například alkoholismus, alkohol může snadno dostat člověka na ulici, ovšem někteří lidé začali pít až v době, kdy se stali bezdomovci. To samé může platit i v případě ztráty zaměstnání, či zadluženosti, kriminality, či špatného zdravotního stavu. Je spousta příčin bezdomovectví. Lidi bez domova nelze snadno diagnostikovat, protože jsou to velmi rozdílní lidé, z různých společenských vrstev, mají různé stupně dosaženého vzdělání, vyrůstali v různých rodinách též jsou i různého věku. Nelze tedy přímo specifikovat, o jaké lidi se jedná. Ze životních příběhů jedinců, kteří se stali bezdomovci, lze říci, že ztráta jejich domova je výsledkem vnitřních i vnějších faktorů. Což je základní rozdělení příčin, které vedou k bezdomovectví. (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008)

Většina osob bez domova jsou v produktivním věku, většinou jsou to ti, jež se nedokázali přizpůsobit politické a ekonomické transformaci v devadesátých letech. Ovšem existuje i spousta mladých bezdomovců, jsou to často lidé, kteří prošli ústavní péčí, ale také lidé, co utekli ze svého domova a nechtějí, či nemohou se tam vrátit. Mladí bezdomovci často žijí ve skupinách. Tito lidé často utíkají ze svého domova, kvůli svému vlastnímu chování, než chování rodiny. To je například kriminalita, závislost na návykových látkách, nebo protestují vůči autoritám. (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008) Mnohdy se stává, že člověk zůstává na ulici z jiných důvodů, než se na ulici dostal. Není důležité hledat příčinu bezdomovectví, aby se člověku dalo pomoci, mnohem důležitější je zjistit, proč člověk na ulici přetrvává, nebo to, proč se na ulici vrací. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

Propuštění z věznice může být jednou z příčin bezdomovectví. Někteří jedinci působí dojem silné osobnosti, ovšem spousta jedinců potřebuje pomoci se začleněním do

společnosti. Mnoho z nich má pocit rezignace a toho, že jejich pozice ve společnosti je nejistá a hypotetická, nevěří v to, že jsou schopni se začlenit. Pokud dotyčný nemá zázemí, rodinu, kam se může vrátit, tak je pro něj problematické se zpětně resocializovat. Problémem je finanční situace, to, že člověk mnohdy zjišťuje, že se svět kolem něj změnil a on neví, jak se v něm orientovat. Pokud tito lidé mají problémy se zdravím, tak nemají nárok na léčení, protože nejsou pojištěni, často nemají své doklady, nejsou evidováni, tudíž nemají nárok na dávky z pracovního úřadu, či ze systému sociální pomoci. (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996)

1.4.1 Vnitřní příčiny

Tyto příčiny jsou subjektivní a většinou znamenají, že jedinec má určité nepříznivé vlastnosti, které mu znesnadňují, či znemožňují život ve společnosti. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012) Patří sem materiální, vztahové, rodinné příčiny. Dlouhodobá nezaměstnanost u člověka vede ke ztrátě pracovních návyků, u některých oborů ztráta kvalifikace, sebedůvěry člověka. Člověk pak těžko sežene práci, i když má šanci se znovu začlenit do pracovního procesu, nízké sebevědomí mu v tom lehce zabrání. Spousta lidí bez domova postrádá sociální dovednosti, které jsou potřebné pro získání a především k udržení zaměstnání. Problémem lidí bez domova jsou také vztahové podmínky, které zahrnují nefunkční rodinu, narušené vztahy, problémem může být i duševní nemoc, poruchy osobnosti, závislosti, prožitá traumata. (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008)

1.4.2 Vnější příčiny

„Jsou to příčiny objektivní a jsou výsledkem ekonomicko-politické situace země a celkového společenského klimatu.“ (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008, s. 15) Objektivní příčiny mohou být přisuzování systémové chybě ve společnosti, tudíž je člověk bez domova obětí společnosti. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012) Všechny tyto faktory jsou ovlivnitelné sociální politikou státu, například vysoká míra nezaměstnanosti, chudoba, zabezpečení ve stáří a nemoci, diskriminace, také finanční nedostupnost bydlení. Spousta mladistvých, kteří jsou propuštěni z ústavní výchovy po dovršení plnoletosti, nejsou připraveni na svůj samostatný život. Mnohdy se tito lidé stávají lidmi bez domova, podobně jsou na tom lidé propuštěni z výkonu trestu. Kteří přišli o bydlení, o rodinu vinou uvěznění a tudíž se nemají, kam vrátit a také si jen těžko zvykají na život ve společnosti. (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008)

2 Definice genderu

„Gender je pojem označující nikoli biologické, ale sociální aspekty pohlaví. Pohlaví člověka je dáno biologicky, ale pokud jde o sociální chování, lidé se nerodí jako muži a ženy, ale musí se naučit se jako muži a ženy chovat.“ (JANDOUREK, 2001, s. 90) Genderová identita je další důležitou složkou ženství a mužství, obsahuje psychosexuální vývoj, učení se sociálním rolím a formování sexuálních preferencí. (LORBER, FARRELL, 1991)

Z hlediska vztahů pohlaví a sociálních aspektů, lze na krajních pozicích tohoto vztahu mluvit buď o biologickém esencialismu, či na druhé straně o sociálním konstruktivismu. Sociální konstruktivismus tvrdí, že gender je závislý na společenském kontextu, v němž je prezentován. Tedy vnímání muže a ženy je ovlivněno kulturou, ve které je daný jedinec vychován, tudíž gender není neměnný a objektivní, ale vždy je utvořen v určitém kulturním a společenském kontextu. (ŠUBRT a kol, 2008)

Opačným pohledem sociálního konstruktivismu ohledně genderu je biologický esencialismus. Esencialismus chápe gender jako vrozený, neměnný a nezávislý na kulturních, či sociálních okolnostech. (ŠUBRT a kol, 2008) Tyto teorie tvrdí, že sociální jevy jsou ve své podstatě již dané biologickou podstatou a nelze je změnit. To znamená, že je jedna podstata mužství, kterou sdílejí všichni muži a jedna podstata ženství, kterou sdílejí všechny ženy. (BRINKERHORN, WHITE, ORTEGA, 1992)

Pohlaví je jasně dáno biologicky a anatomicky. Pohlaví může být realizováno v mužské, či v ženské sociální roli. Základním bodem pohlavních rozdílů je biologie, ta dokládá rozdílnost v anatomii mužského a ženského těla. Ovšem muž a žena nejsou dvě oddělené kategorie, ale mají stejný základ (tělo), ale anatomicky rozdílnou stavbu těla. (OAKLEYOVÁ, 2000)

Podle Jandourka (2001) existují určité vzorce chování, které společnost chápe za typicky mužské a typicky ženské. Jaké chování je ovlivněno biologicky a jaké je výsledkem kulturního vývoje je předmětem studia gender studies, feminismu a vývojové psychologie. *„Gender studies je obor, který se zabývá, jak sociální a kulturní faktory mohou být příčinou v mužském či ženském chování.“* (JANDOUREK, 2001, s. 90) Zkoumá to, jak jsou lidé socializováni do svých rolí, do role ženy a do role muže a mnoho dalšího, co se týče genderu ve společnosti. (JANDOUREK, 2001)

V roce 1970 se poprvé ujasnil rozdíl mezi biologickým pohlavím a rozdíl mezi genderem tedy sociálním pohlavím. (HOLMES, 2007) Různé kultury vymezují gender velmi proměnlivě. Většinová společnost vychází z biologického pohlaví, ale jednotlivé kultury se neshodnou na tom, co rozlišuje jeden gender od druhého. Na jedné straně vědecké studie tvrdí, že biologické faktory při výběru genderových rolí, hrají minimální roli, protože kulturní učení je v tomto ohledu více rozhodující. Na druhou stranu jiné vědecké studie dokazují, že biologie má na výběr genderových rolí vliv díky hormonům, které zasahují do nižších mozkových struktur, tedy ovlivňují lidské chování. Každé dítě je okamžitě po narození klasifikováno podle pohlaví, také je mu připsán určitý gender. Matky se už od narození dítěte rozdílně chovají k dívkám a chlapcům. Rodiče záměrně vybírají hračky, podle toho, jak jsou určené pro daný gender. U dívek je větší tolerance vybírání „chlapeckých“ hraček, než u chlapců „dívčích“ hraček. (OAKLEYOVÁ, 2000)

Například Sigmund Freud tvrdil, že genderové rozdíly vznikají podle toho, jak si každý jedinec uvědomuje svou anatomii a to především podle své sexuality. Dívky si uvědomí, že nemají penis, který je součástí mužských orgánů. Incestní tabu tvrdí, že dívky by si přály „mít“ penis svého otce, protože vědí, že jejich matka jim jej nemůže poskytnout. Podle tohoto vzorce dívky dospějí k závěru, že pokud se budou chovat, jako jejich matka, femininním způsobem, tak budou atraktivní pro muže a tím získají od určitého muže kompenzaci za chybějící orgán. (HOLMES, 2007)

V této bakalářské práci budu v praktické části vycházet z esencialistického pojetí genderu. To znamená, že v praktické části bude gender vnímán tak, že je vrozený. Myslím si, že esencialistické pojetí je nejvhodnější pro mou výzkumnou otázku a cíl bakalářské práce.

2.1 Genderové rozdíly ve společnosti

Tato kapitola se bude zabývat genderovými rozdíly ve společnosti v různých oblastech. Vybrala jsem zde takové rozdíly, které souvisí s bezdomovectvím.

Důležitou součástí genderových rozdílů jsou genderové stereotypy. Stereotyp můžeme chápat jako ustálenou automatizovanou představu, či jako zjednodušené pojetí určitých společenských skupin a jejich příslušníků. (KRAUS a kol., 2008) Stereotypy jsou určité charakteristiky, které jsou přisuzovány jako typické pro určitou sociální skupinu. V určité společnosti lidí může být stereotypní myšlení spojováno s příslušníky etnických, či národnostních menšin, s příslušníky sociálně znevýhodněnými, závislými na návykových látkách, či s příslušníky odlišné sexuální orientace. (DOLEŽALOVÁ, 2009)

Například se může stát, že skupina lidí, kteří se hlásí k neo-nacismu, může spojovat charakter skupiny s rasou.

„Genderové stereotypy jsou zjednodušující popisy toho, jak má vypadat „maskuliní muž“, či „femininní žena“. O takových stereotypech lidé obvykle uvažují bioplárně, tedy tak, že normální muž nenese žádné rysy ženskosti a naopak..“ (RENZETTI, CURRAN, 2012, s. 20) Tyto stereotypy jsou viditelné v chování v činnostech a v jazyce, kde jsou zakořeněné. V českém jazyce existují určité výrazy, které jsou směřovány jen na muže, či jen na ženy. Například pojmenování člověka v určitém povolání, učitelka, učitel. Vlivem genderových stereotypů může být na ženy a muže nahlíženo s určitými předsudky, což má za následek to, že jsou u jedinců opomenuty jejich skutečné vlastnosti, dispozice, charakteristiky, či zájmy. (DOLEŽALOVÁ, 2009)

2.1.1 Genderové rozdíly v zaměstnání

Genderové rozdíly v zaměstnání mohou ovlivňovat celkový standart života muže a ženy. Placené pracovní síly jsou ovlivňovány mnoha faktory, jedním z těch nejdůležitějších jsou demografické změny. Převažující genderové ideologie o vhodnosti mužských, či ženských pracovních rolí ovlivňují demografické změny. Dominantní ideologie středních tříd poukazovala na to, že skutečná žena, nemá pracovat, ale má zůstat doma. (RENZETTI, CURRAN, 2012) Muži a ženy často nemají na trhu práce stejné příležitosti. Ženy v průměru vydělávají méně než muži. Což vede k nerovnosti žen a mužů na pracovním trhu. Tato nerovnost může být podstatná v situaci žen mužů bez domova. (AMY, WHARTON, 2012)

Velkým problémem žen v zaměstnání může být sexuální obtěžování. Zřídka se stane obětí sexuálního obtěžování ze strany ženy muž. Ovšem podle výzkumů ve Spojených státech a ve velké Británii. Je 42 až 88 % žen sexuálně obtěžováno na pracovišti. Ve výzkumu z roku 1993 v Kanadě v Ontariu uvedlo 75 % dotázaných lékařek, že byly sexuálně obtěžovány pacienti a to formou sexuální nárážek, nevhodných dárků, dotyků, či vyzývaných pohledů. Sexuální obtěžování je nejvíce vyskytované v oborech, kde dominují muži a ženy jsou přijímány jen krátkou dobu, tudíž je sexuální obtěžování žen ze strany mužů určitou formou potvrzení dominance a kontroly mužů nad ženami. Mnoho žen stále nepodává oficiální stížnosti a raději opouštějí své zaměstnání. (RENZETTI, CURRAN, 2012)

V letech 1960 až 1990 ženy vydělávaly v průměru 60 až 70 % toho, co muži. V roce 1997 se tento průměr pohyboval u 74 %. Ovšem, co se týče platových nerovností,

také rasa a etnická příslušnost hrají roli v této diskriminaci. Rasa a etnická příslušnost mají větší vliv na nerovnost platů než pohlaví. Dalším tématem s tímto spojeným je nezaměstnanost a chudoba. Existují statistiky nezaměstnanosti, ve kterých je jasně uvedeno, že mnoho žen, především samoživitelek pod hranicí chudoby, pracuje. Je zřejmé, že nezaměstnanost radikálně zvyšuje riziko propadu pod úroveň chudoby, ovšem samotné zaměstnání neznamená, že se jedinec, či rodina posune nad oficiální míru chudoby. Velkou roli na chudobu má také věk, je velké procento starších žen v jednočlenné domácnosti, které jsou pod úrovní chudoby. Jedním z důvodů toho, proč jsou ženy vystavěny ve starším věku chudobě, je ten, že na světě je více starších žen. Ženy ovšem všeobecně dostávají nižší mzdy, sociální dávky i penze na rozdíl od mužů. U lidí pod hranicí chudoby je velmi pravděpodobná ztráta bydlení. Zkušenost s bezdomovectvím u žen a u mužů je velmi rozdílná. Co se týče péče o děti, vždy bylo nejvíce rozšířené, že ženy se mají starat o své děti, zatím co muži mají vydělávat peníze. V dnešní době to není již přímo pravidlem, ovšem stále si více žen vybírá rodičovskou dovolenou. Mnoho rodin si nemůže dovolit, aby na rodičovské dovolené zůstal otec, mužské platy jsou totiž vyšší, než ženské. Málo svobodných žen, jež jsou na rodičovské dovolené, si mohou dovolit zůstat dlouho doma, většinou kvůli ekonomickým problémům, musejí brzy nastoupit znovu do zaměstnání. (RENZETTI, CURRAN, 2012)

2.1.2 Kriminálna a gender

S porovnáním s minulostí, kdy ženy páchaly trestné činy oproti mužům zřídka, v současnosti se četnost páchaní trestných činů zvýšila. Mnoho žen i mužů bez domova má zkušenosti s drogovou kriminalitou, u žen je tento fakt spojený často s prostitucí. Co se týče kriminálního chování u mladistvých, dívky jsou mnohem více obviňovány z „morální zkaženosti“ než chlapci. Mnohdy se očekává, že dívky budou doma pomáhat s péčí o mladšího sourozence a jejich aktivity mimo domov, především ty noční, musejí být pečlivěji sledovány. Zatím co chlapci se mohou více věnovat svým aktivitám a to i ve večerních hodinách. Chlapci se tedy více dopouštějí závažnějších trestných činů, mají k tomu v tomto ohledu více možností než dívky. (RENZETTI, CURRAN, 2012) Kriminálna je výraznější u mužů, protože muži bývají všeobecně agresivnější a impulzivnější. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012) Muži díky své hladině testosteronu mají větší tendence než ženy jednat agresivně. Předpokládá se tedy, že jde o pudovou podstatu, ovšem biologické předpoklady mohou souviset i se změnou ve struktuře

CNS¹, tedy se nemusí přímo jednat o genetickou podmíněnost mužů k tomu jednat více agresivně. (FISCHER, ŠKODA, 2014)

Jeden z důležitých aspektů pro páchaní kriminality jsou návykové látky, mužští prodejci drog jsou častější než ženy prodejci. Ženy, které prodávají drogy, obvykle dosahují menších výdělků než muži, proto za den provádějí více obchodů a jsou tedy snadněji vystavené zatčení. (RENZETTI, CURRAN, 2012)

Mnoho mužů bez domova má zkušenosti s výkonem trestu ve vězení. Bezdomovci zpravidla nepáchají závažné trestné činy, bývají odsouzeni nejčastěji za drobné krádeže, výtržnictví apod. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012) Ovšem nelze tvrdit, že bezdomovci jsou velkým zdrojem kriminality. Více méně většina bezdomovců nejsou schopni se účastnit na nějaké větší kriminální akci, či na organizovaném zločinu. (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996)

2.1.3 Prostituce a gender

Prostituce je placená sexuální služba. Tato služba je ve větší míře poskytována ženami, než muži. U mužů je obvyklejší homosexuální prostituce. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

S tématem prostituce se úzce váže téma drogové problematiky. Mnoho závislých žen si na svou drogu vydělává za pomoci prostituce. Zatímco u mužů je způsob získání prostředků na drogy prostřednictvím prostituce v menší míře. Při porovnání mužů a žen narkomanů nejsou zřetelné velké rozdíly. Čím více užívají drogy, tím větší je pravděpodobnost toho, že obě pohlaví se budou zapojovat i do jiných oblastí kriminality. Dalším genderovým rozdílem ve vztahu drog a kriminality je skutečnost, že užívání drog se váže k prostituci. (RENZETTI A CURRAN, 2012)

Mnoho žen se dostalo do finanční krize a muselo si svou obživu obstarávat prostitucí. Prostituce je málo využívaným způsobem, ovšem je více pravděpodobné, že je tento způsob nejméně přiznáván. Některé ženy si takto vydělávaly ještě před odchodem na ulici. Ovšem všeobecně mezi ženami panuje názor, že prostituce je pro ně reálná až v krajním případě. Prostituce se týká především drogově závislých jedinců, kdy je považována za snadné a dostupné získání prostředků. Tento způsob vydělávání peněz značně zasahuje do intimní integrity a osobnosti, s čímž bývá spojen úbytek sebeúcty a pokles sociálního statusu. (VÁGNEROVÁ, CSÉMY, MAREK, 2013)

¹ Centrální nervová soustava

Ženy jsou při poskytování prostituce vystaveny mnoha rizikům. U mladých dívek je to právě nevinný vzhled a neprofesionalita, který svádí zákazníky k nechráněnému pohlavnímu styku. Ten je rizikový pro pohlavně přenosné nemoci, jako jsou hepatitidy, AIDS. Mnoho prostitutek má problém se závislostí na návykových látkách, díky prostituci mají peníze na danou drogu. Závislost mnohdy nepovažují za problém. (MATOUŠEK, 2010)

Motivace k prostitučnímu chování je trojího druhu, žena je buď okolím, či okolnostmi přinucena k takovému jednání. To jsou většinou dívky, které opustily dětský domov. Existuje řada žen, které do prostituce vstoupily díky svému promiskuitnímu chování, ženy většinou přemýšlejí o tom, proč by za sexuální styk nemohly mít peníze. Poslední motivací k prostitučnímu jednání je určitá racionální úvaha, kdy si žena uvědomí, že za sex může mít dostatek peněz a navíc je to mnohem svobodnější zaměstnání. Tento profesionální přístup má méně zdravotních úskalí. (MATOUŠEK, 2010)

2.1.4 Oběti zločinu s ohledem na jejich gender

Lidé se mnohdy obávají, že budou obětí trestného činu, více se obávají ženy než muži. Všeobecně jsou více oběti zločinu muži, většinou jiné než bílé rasy. Ovšem ženy jsou více obětmi násilného činu, především znásilnění. Znásilnění je podle zákona tehdy, pokud jedna osoba dosáhne za použití násilí, či jakýkoliv donucovacích prostředků pohlavního styku a to vaginálního, orálního nebo análního s druhou osobou. Mnoho žen má ze znásilnění strach nejen jako ze samostatného činu, ale také, protože se obávají nakažení AIDS, nebo smrti. Co se týče znásilnění, existuje mnoho mýtů o tom, že si za to oběť může sama, což ženám značně znesnadňuje řešení jejich problému. Mezi tyto mýty patří, že ženy měla příliš vyzývavé oblečení, nebo si o znásilnění řekla svým chováním, chodí sami večer venku. Pro mnoho žen je i díky těmto mýtům složitě o znásilnění někomu říci. Muži skutečnost, že byli znásilněni, oznamují v menší míře než ženy. U mužů se totiž předpokládá, že se dokážou ubránit. Mužů je ovšem mezi obětmi znásilnění pouhých 6%. (RENZETTI, CURRAN, 2012)

Ženy jsou také více vystaveny domácímu násilí. (RENZETTI, CURRAN, 2012)
„Domácí násilí zahrnuje všechny formy fyzického, sexuálního a psychického týrání ve všech druzích blízkých vztahů, včetně vážných pohrůzek použití podobného násilí.“
(MATOUŠEK, 2010, s. 227) Ve společnosti existují různé pověry, které se týkají domácího násilí. Které jsou často překážkou v uznání tohoto jevu jako závažný problém. Společnost dříve tento druh násilí vnímala jako privátní záležitost. (MATOUŠEK, 2010)

3 Genderové aspekty v bezdomovectví

Pokud se podíváme na bezdomovectví z genderového hlediska, tak můžeme vidět, že je zde spousta rozdílů mezi ženami a muži. Ve většině zemí jsou zjevně bezdomovci muži. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012) Hradecká a Hradecký (1996) uvádějí 13% žen mezi klienty služeb pro lidi bez domova, které jsou nabízené organizací jménem Naděje. Podle sčítání v roce 2004 činil podíl žen kolem 15%. (HRADECKÝ, 2005) Tudíž byl podíl u bezdomovectví žen v České Republice nižší než v Evropě, což je 20- 30%. Podíl žen bez domova v České Republice byl nižší než v USA, kde je tento podíl 20-25%. Předpokládá se, že podíl žen bez domova v České Republice se bude zvyšovat. V současnosti je podíl žen 20% a jedná se většinou o mladé dívky, počet žen na ulici ubývá postupně s narůstajícím jejich věkem. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

Bezdomovci jsou velmi různorodá skupina lidí, než ukazují všeobecné předsudky společnosti, že bezdomovci jsou svobodní lidé, alkoholici, závislí na drogách, či s psychickými problémy, kteří byli neuváženě propuštěni z psychiatrických léčeben. Tito lidé se mohou vyskytovat ve skupině bezdomovců, ovšem netvoří jejich většinu. Existují genderové rozdíly v příčinách bezdomovectví v případě svobodných žen i mužů. U mnoho žen je příčinou jejich bezdomovectví zánik vztahu. Pokud je žena plně finančně závislá na svém partnerovi, po ukončení vztahu s ním je velká pravděpodobnost toho, že se dostane na ulici, protože není schopna se o sebe postarat. Pro ženy na ulici je složitější získat práci, protože práce otevřená ženám, často vyžaduje, aby žena zachovávala určitý oděv a vzhled, což je pro mnoho žen bez domova nedosažitelné. Pro ženy je život na ulici těžší než pro muže. Tento život je pro ženy nebezpečnější, jsou zranitelnější, pokud jde o fyzické napadení, jsou vystaveny riziku otěhotnění a to i z důsledku znásilnění. Ženy jsou ve společnosti více vychovávány k tomu, aby si cenily svého soukromí a to především pokud jde o vykonávání základních hygienických potřeb. Močení na veřejnosti je pro ženy nejen prakticky, ale i psychicky složitější, dalším stigmatizujícím zážitkem na ulici může být menstruace, hygienické pomůcky mohou být pro ženu finančně nedostupné. Ženy bez domova mají často nálepku promiskuity, je na ně nahlíženo tak, že, kdyby si našly toho „správného muže“ mohly by se ze své situace dostat. (RENZETTI, CURRAN, 2012)

3.1 Mužské stereotypy

Nejvýraznější genderové odlišnosti, co se týče mužů, jsou vidět u vztahu k nabízené pomoci v síti sociálních služeb. Stále u hodně mužů vládne názor toho, že si své

problémy musí vyřešit sami, protože jinak je to vnímáno jako jejich osobní selhání a slabost. Tento názor může být mezi muži i díky jejich představám toho, že pokud splní určité požadavky jako je vydělání dostatečného množství peněz, určitá fyzická síla, či přitažlivost pro ženy a jiné, či získají určité role, tak se stávají muži. Pro muže je typická jejich soutěživost a určitá míra agresivity, ta také patří k nejrizikovějšímu projevu mužského chování. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

Muži bez domova v produktivním věku mnohdy ztrácejí všechny společensky přijatelné příležitosti, ve kterých by mohli prokazovat své mužství. Ztrácejí roli živitele rodiny, roli partnera, či manžela, roli zaměstnaného apod. Tito muži mohou cítit, že jako muži zklamali a svůj stav mohou vnímat jako svůj trest, protože ztratili typické mužské role. Je to také způsobeno tím, že tato společnost má větší nároky na výkon muže, než na výkon ženy. Pokud tedy muži nesplňují určité nároky tak mohou inklinovat k sociálnímu vyloučení, což mohou vnímat jako své osobní selhání. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012) Muži mohou přijetí pomoci vnímat jako známku své slabosti, to se objevuje v nabídce sociálních služeb, ovšem také u pomoci blízkých osob. Tito muži se mnohdy vyhýbají interakci blízkých osob, dokonce je pro ně často snadnější přijmout pomoc od neznámého sociálního pracovníka, než od blízké osoby. (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996)

Společnost chce po mužích, aby byli úspěšní v mnoha směrech a to v zaměstnání, v sexu a celkově ve společnosti. Proto mohou mít muži pocit toho, že pokud si nejsou schopni pomoci sami, tak přestávají být plnohodnotným mužem. Tento předpoklad má negativní vliv na řešení situace mužů bez domova. O pomoc mohou žádat sociální služby, a to v době, kdy je už velmi obtížné jim pomoci s reintegrací do společnosti. Muži v této situaci si téměř neuvědomují, že je jejich situace obtížná a od sociálního pracovníka očekávají okamžité řešení jejich situace. Což může u mužů vést k pocitu zklamání a rezignaci k veškeré sociální pomoci. Muži se častěji objevují na ulici či na nádraží a vykazují nižší stupeň schopnosti spolupracovat také nižší stupeň spolehlivosti, ochoty jednat. (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996)

Muži bez domova obvykle vidí naplnění svého života v zaměstnání, což je také častým požadavkem, se kterým se obracejí na sociálního pracovníka. Muži bez domova uvádějí ve většině případů, že je jejich hlavním problémem to, že nemohou sehnat zaměstnání, i když je zřejmé, že jejich problém je jiný. Který pokud se prvotně nevyřeší, tak nelze řešit problém se zaměstnáním. Muži často podceňují duševní či fyzickou nemoc a závislosti, mohou se mezi těmito muži objevit i muži, kteří mají podle svého psychického,

či fyzického stavu nárok na invalidní důchod, ovšem odmítají jej, protože by to znamenalo jejich selhání a nedostatečnost. O zaměstnání mnoho bezdomovců častěji mluví, než skutečně hledá. Pokud již zaměstnání sehnali a mají smlouvu, rádi ji ukazují sociálnímu pracovníkovi i ostatním bezdomovcům. Ovšem nezáleží jim na tom, jak dlouho v zaměstnání vydrží. Tímto chováním si potvrzují svůj mužský status ve společnosti. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

Všeobecně mají muži odpor k manipulativnímu a přesvědčovacímu jednání. Mezi muži se také více objevuje závislost na alkoholu, což má u nich spíše demonstrativní charakter, zatímco u žen je to spíše skryté pití alkoholu. Muži tento problém častěji přiznávají jako primární příčinu svého bezdomovectví. Ženy jsou v tomto ohledu zdrženlivější. Pro muže je více stigmatizující návštěva psychologa, nebo psychiatra a mnohdy své psychické problémy překrývají alkoholem, nebo jinými návykovými látkami. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

V některých zemích je považována homosexualita mužů za nepřijatelnou, či je méně tolerována a to může být důsledkem bezdomovectví u mladých mužů. V USA je mnoho mladých bezdomovců, kteří mají homosexuální orientaci. V České Republice tento problém můžeme spatřit v romské populaci, která je tradiční a odmítá homosexualitu. Homosexuální jedinci jsou pak komunitou odmítáni a vyloučeni. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

3.2 Ženské stereotypy

„V podílu bezdomovecké populace se zvyšuje podíl žen. Obecně platí, že problémy, které stojí v pozadí propadu do tohoto sociálního problém, jsou u žen častokrát hlubší a komplikovaněji řešitelné než u mužů.“ (Sborník konference Olomouc, 2010, s. 14) Ženy zpravidla vyhledávají pomoc, protože je pro ně život na ulici nebezpečnější než pro muže. Po jejich tělesné stránce je pro ně složitější se bránit případným útokům i loupežím, jsou tedy snadnější obětí pro případné útočníky. Žen bez domova je méně než mužů bez domova i to je důvodem, proč není pro ženy překážkou jakýkoliv jejich vzhled pro vytvoření vztahu s muži bezdomovci. K vytvoření vztahu s muži jim může bránit psychická porucha, například deprese je u žen více diagnostikována než u mužů. Na ulici se dostává spousta žen s psychologickou diagnózou, ovšem ženy obecně nemají problémy s důvěrou k odborné pomoci. Více užívají léky a také si je nechávají pravidelně předepisovat. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

Muži mají tendence ženu na ulici ochraňovat, ovšem za to mohou vyžadovat sexuální uspokojení. Bezdomovkyně jsou více stigmatizovány rizikovým sexuálním chováním, obvykle dříve nebo později otěhotní. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012) Sociální pracovníci mají tendence ženy ochraňovat před potencionálním těhotenstvím, čehož si všimla Janebová (2006). Mnoho žen raději volí skryté bezdomovectví, žijí v nejrozličnějších společenstvích a snaží se často svou situaci utajit. Reakce lidí na bezdomovectví žen je častěji nepřátelštější než na bezdomovectví mužů. Toto tvrdé odsouzení způsobuje ponížení. (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996)

Společnost neklade tak velký důraz na ženský výkon, ovšem především dívky v dospívání mají menší prostor pro seberealizaci. U dívek v dospívání je méně akceptováno rizikové chování než u chlapců. Hodně dívek, které odešly příliš brzy z rodinného zázemí, popisuje, že zažily příliš autoritativní režim ve výchově, který je přinutil odejít. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

Mladé dívky, které přicházejí z dětských domovů, častěji zůstávají na ulici, mnohdy je to pro ně lákavá myšlenka, která jim nabízí svobodu, ovšem netuší, že ulice je využije a vysaje. Dívky často lehkomyšlně střídají své partnery. V čase nepřízně často dochází k vyloučení jedinců, ulice má totiž svá jasná pravidla. *„Těhotenství, potraty, porod s následným opuštěním dítěte, útěk z porodnice a opětovný návrat na ulici, je nenasytná spirála, strhávající do sebe v prohrě, která je neospravedlnitelná.“* (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996, s. 43)

Osamělé ženy bez přístřeší se málo kdy vyskytují, takové ženy pochází z nejvíce znevýhodněné vrstvy společnosti, často mají špatné duševní i fyzické zdraví. (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996) Ženy na ulici se zpravidla obávají znásilnění, strach ze znásilnění je posilován obavou z přenosu nemoci AIDS. Dnešní společnost stále na trestní čin znásilnění nahlíží stereotypně. Ve společnosti stále panuje představa toho, že žena si může za znásilnění sama a to z mnoha důvodů. Nosí „příliš vyzývavé“ oblečení, chodí sama v noci po městě. (RENZETTI, CURRAN, 2012)

4 Sociální kognice

Sociální kognice je poznávání a vnímání druhých lidí, dříve se používal pojem sociální percepce, ovšem ukázalo se, že není zcela přesný, ovšem i přes to je tento pojem v některých případech používán. (NAKONEČNÝ, 2009)

Lidé se od pradávna sdružují a vytvářejí různá společenství, což zajišťuje ochranu samotných jedinců. Kulturní formy lidského života jsou pokračováním jeho biologických základů. Lidé vytvářejí různé kultury, které mají různé normy, pravidla, zvyklosti a mravy. Tyto kulturní normy mají podíl na osobnosti jedince, další podíl na osobnosti jedince má genetika. Člověk se narodí do určité společnosti jako biologické individuum svého druhu a postupem času se z něj stává společenská bytost se specifickou lidskou psychikou, tento proces se nazývá socializace. Každá lidská bytost si díky tomuto procesu vytvoří určitý obraz sama sebe a to za pomoci sociálních interakcí. (NAKONEČNÝ, 2009)

Jedinec postupně poznává své postoje, chování, city, či motivace. Proces sebe-percepce se příliš neliší od poznávání druhých lidí. Nicméně v sebepozorování má jedinec k dispozici více informací, které jsou druhým skryté, jako je například jeho vnitřní motivace a city. (NAKONEČNÝ, 2009) Ze sebepozorování jedinec dochází k určitému sebe pojetí, to znamená, že jedinec o sobě samém získal určitý hypotetický konstrukt, kterým se popisuje jeho vztah k sobě samému. Sebe pojetí se vytváří v průběhu celé ontogeneze². (FISCHER, ŠKODA, 2014)

Pro pochopení chování jedince je nutné znát jeho sociální situaci, což znamená všechny sociální faktory, které ovlivňují jeho zkušenost, či chování v daném čase a v určitém čase. (NAKONEČNÝ, 2009)

4.1 Struktura sociální kognice

Do struktury sociální kognice patří schéma osoby, schémata sebe sama, schémata sociálních rolí, schémata scénáře a schémata pro sociální skupiny. (VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008)

Schéma osoby obsahuje poznatky o specifickém a typickém jedinci, umožňuje také kategorizovat jiné osoby a pamatovat si jejich chování. V těchto schématech jsou obsaženy všechny poznatky o osobnostních vlastnostech a jejich vzájemných spojeních. (VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008) Vytváření těchto poznatků se opírá o interpersonální citlivost, o dovednosti získané z minulých zkušeností, o sociální inteligenci, o šíři pocitů a vztahu

² Ontogeneze je individuální vývoj organismu od zárodku k zániku.

k sobě samému, o emocionální stabilitu a také o objektivitu dotyčného. Vnímání druhých osob má tři základní složky a to atributivní, očekávání a afektivní. (KOŤA, TRPIŠOVSKÁ, VACÍNOVÁ, 2013)

Ve schématech sebe sama jsou obsaženy důležité charakteristiky, které se pojí k sobě samému. (VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008) Jedinci poznávají své vlastní postoje, vnitřní stavy a vyvozují ze svého chování určité závěry. U sebepozorování má jedinec k dispozici více informací o sférách, které jsou vnějším pozorovatelům skryté. (NAKONEČNÝ, 2009)

Schémata scénáře obsahují sekvenci typických událostí a aktivit. Tyto scénáře nám pomáhají porozumět dané situaci, obsahují také dějovou linii a příběh. (VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008) Vnímání sociálních událostí přesněji znamená, vnímání druhé osoby v určitém situačním kontextu, v jiných případech je to pozorování určitého sociálního děje, bez účasti v něm. (NAKONEČNÝ, 2009)

Schémata sociálních rolí se týkají mentálních struktur lidí, kteří náleží k určitým sociálním skupinám. Například role lékaře, milence, studenta, vyučujícího. Ke konfliktu může dojít v případě, když lidé v různých rolích, mají jiné schéma pro dané role. (VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008)

Schémata pro sociální skupiny jsou soubory charakteristik, u kterých se předpokládá, že vystihují vymezenou skupinu lidí. Tyto charakteristiky nazýváme stereotypy. (VÝROST, SLAMĚNÍK, 2008)

5 Metodologické zakotvení výzkumu

V této bakalářské práci jsem se rozhodla použít kvalitativní výzkum, který je podle mě vhodnější pro mou výzkumnou otázku a celkově cíl této práce. Chci se zaměřit na interpretaci jednotlivých pohledů žen a mužů bez domova. Jako metodu pro analýzu dat z tohoto výzkumu využiji diskursivní analýzu.

5.1 Diskursivní analýza

Diskursivní analýza z metodologického hlediska zahrnuje systematické postupy sběr, transkripce a analýzy kvantitativních dat a to hlavně z verbální interakce, či z psaných textů. Nejedná se tedy přímo pouze o jednu metodu. Diskursivní analýza nejčastěji pracuje s audio, nebo videonahrávkami verbální interakce a psanými texty. V případě kritické diskursivní analýzy se nejčastěji používá výzkumný rozhovor. Rozhovor umožňuje analyzovat, jak sdílené vzorce významů, které jsou dostupné u účastníků, tak i interakční kontext. Rozhovor může být strukturovaný, polo strukturovaný, či nestrukturovaný. V této práci využiji pro svůj výzkum polo strukturovaný rozhovor, který se mi zdá nejvhodnější. Polo strukturovaný rozhovor je takový rozhovor, který má stanovený okruh otázek, na které účastníci volně odpovídají. (ŘÍHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH a kol., 2013)

5.1.1 Postupy diskursivní analýzy

1. Seznámení se s textem

Jako první se seznámíme s textem, doporučuje se jej napřed volně číst, což slouží k tomu, že získáme z textu určitý náhled podle, kterého pak můžeme lépe vidět, jakých diskursivních efektů se text snaží dosáhnout. (ŘÍHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH a kol., 2013)

Následně si nad textem klademe určité otázky, například: „Čeho se autor výroků snaží dosáhnout?“ (ŘÍHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH a kol., 2013)

2. Výběr úseků pro analýzu

Neanalyzujeme celý text, ale vybíráme takové úseky, které se vztahují k výzkumné otázce. Následující kroky analýzy jsou pak zaměřeny pouze na tyto vybrané úseky. Je důležité eliminovat riziko vyřazení takového textu, který může být relevantní. Podstatné je se v průběhu analýzy vracet a ověřovat ty úseky, které se zdají být nerelevantní. (ŘÍHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH a kol., 2013)

3. Diskursivní konstrukce

Dalším krokem je identifikovat různé konstrukce jevu, který je předmětem našeho výzkumu. Podle toho můžeme v závislosti na teoretických východiskách tyto konstrukce nazvat buď interpretační repertoáry anebo diskursy. (ŘÍHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH a kol., 2013)

K identifikaci repertoáru používáme princip variability. Variabilita v tomto kontextu znamená hledání různých konstrukcí stejného jevu v rozhovorech, ovšem tyto jevy je možné hledat i v rámci jednoho rozhovoru. Diskursivní analýza předpokládá, že mluvčí mají k dispozici několik rozporuplných zdrojů významu, ze kterých čerpají na základě kontextu. Tyto zdroje si mohou protiřečit, což je chápáno jako normální znak diskursu, protože diskursivní analýza se nesnaží najít jediné správné řešení, ale cílem této analýzy je využít nekonzistence k analýze interpretačních diskursů, či repertoárů a jejich funkcí. (ŘÍHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH a kol., 2013)

4. Identifikace interpretačních diskursů

Při DA³ věnujeme pozornost, jak implicitním významům, tak i explicitním. Po identifikaci všech možných způsobů konstrukce objektu našeho zájmu, přichází na řadu identifikace interpretačních repertoárů. Můžeme zde využít metodu konstantního porovnávání, což znamená, že můžeme zpřesnit identifikaci repertoárů tak, že mezi konstrukcemi hledáme shody a rozdíly. Také se ujišťujeme, že jsme si tyto konstrukce vymezili, co nejpřesněji. V této části analýzy musíme identifikovat všechny diskursy, které se objevují v textu. Tímto končí hlavní část DA. (ŘÍHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH a kol., 2013)

5. Orientace na jednání

Orientací na jednání hledáme odpověď na to, co jednotlivé diskursy mají za funkci, čeho je jejich použitím dokázáno a jakou funkci plní v interpretačním kontextu. Pokud data v analýze neumožňují tento krok, tak jej přeskočíme. (ŘÍHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH a kol., 2013)

6. Umísťování a subjektivita

Dalším krokem zjišťujeme, jaké subjektové pozice mají jednotlivé diskursy. V tomto kroku sledujeme, jaké formy identity jednotlivé diskursy tvoří a tím i to, jaké možnosti přisuzují jednotlivým typům sociálních aktérů. Soustředíme se zde na důsledky

³ Diskursivní analýza

identifikovaných vzorců významu pro subjektivní zkušenosti. (ŘÍHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH a kol., 2013)

7. Praktiky

V tomto kroku se zabýváme otázkami, které zjišťují, jaké možnosti jednání dané konstrukce otevírají, či naopak uzavírají. (ŘÍHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH a kol., 2013)

8. Prezentace výsledků

Nakonec musíme závěry z DA přesvědčivě prezentovat, což představuje jednu z stěžejní fází výzkumu. Je důležité výsledky prezentovat čtenářům tak, aby oni sami mohli posoudit validitu našich analytických výsledků a závěrů o zkoumaném materiálu. Důležité je vybrat jen takové části, které jsou kratší, ale informačně bohaté. Je důležité se neustále odkazovat na analyzovaný extrakt. (ŘÍHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH a kol., 2013)

5.1.2 Metody sběru dat

Hlavní skupinou sběru dat v kvalitativním výzkumu je naslouchání, kladení otázek, získávání jejich odpovědí. Dotazování zahrnuje různé druhy rozhovorů, dotazníků, škál i testů. Tyto metody se mohou používat samostatně, nebo se mohou kombinovat. (HENDL, 2016)

Rozhovor se používá v různých výzkumných situacích. Existuje několik druhů rozhovoru, strukturovaný, polo-strukturovaný, otevřený, neformální, fenomenologický, narativní, s návodem, epizodický, skupinový. V rozhovoru je důležité si ujasnit a uzpůsobit řazení otázek. V zásadě existuje šest typů otázek v rozhovoru a to, otázky o zkušenostech chování, otázky o názorech a hodnotách, otázky o pocitech, otázky o znalostech, otázky o vnímání, otázky o demografické a kontextové. (HENDL, 2016)

Během rozhovoru je důležité dbát na jeho průběh, aby měl rozhovor správný průběh, musí tazatel vědět, co potřebuje vědět a musí k tomu klást ty správné otázky, které povedou k hodnotným odpovědím. Musí taktéž dotazovanému poskytovat vhodnou zpětnou informaci. (HENDL, 2016)

Strukturovaný rozhovor je takový rozhovor, který se skládá z řady pečlivě formulovaných otázek, na které mají respondenti odpovědět. Je to rozhovor řízený, data z tohoto rozhovoru se jednodušeji analyzují, protože jednotlivá témata se v přepisu rozhovoru snadno lokalizují. Tento typ rozhovoru je vhodný, pokud máme málo času se respondentovi věnovat. Nevýhoda v tomto rozhovoru je v tom, že omezuje vzít v potaz individuální rozdíly a okolnosti. (HENDL, 2016)

Polo-strukturovaný rozhovor je takový rozhovor, který obsahuje seznam otázek, nebo témat, které musíme během rozhovoru probrat. Je na tazateli v jakém pořadí bude klást jednotlivé otázky, také mu dává možnost, co nejlépe využít čas k rozhovoru. (HENDL, 2016)

Volný rozhovor je rozhovor, který ne spontánní, spoléhá na přirozené generování otázek v průběhu interakce, je to rozhovor neformální. Výhodou v tomto rozhovoru je, že otázky mohou být individualizovány, ovšem velkou nevýhodou je to, že trvá hodně času, než výzkumník utřídí jednotlivá data a také kvalita rozhovoru závisí hodně na tazatelovo schopnostech. (HENDL, 2016)

V této bakalářské práci volím jako metodu sběru dat polo-strukturovaný rozhovor, který mi přijde nejvhodnější pro mou výzkumnou otázku.

5.2 Operacionalizace

Základní výzkumná otázka v této bakalářce je, „Jak ženy a muži bez domova rozdílně vnímají svou situaci a to s ohledem na jejich gender?“.

Vedlejší výzkumné otázky jsou:

1. Jaké schémata sebe sama ženy a muži bez domova popisují ve svých zkušenostech a to s ohledem na jejich gender?
2. Jaká schémata osob popisují ženy a muži bez domova ohledem na jejich gender?
3. Jaké scénáře/sekvence typických situací popisují ženy a muži bez domova s ohledem na jejich gender?
4. Jaké stereotypy popisují ženy a muži bez domova s ohledem na jejich gender?

Otázky do polo-strukturovaného rozhovoru

1. Jak vidíte sama/sám sebe z pohledu ženy/muže bez domova ve své situaci?
2. Jak si myslíte, že Vás vidí druzí lidé, jako ženu/muže na ulici?
3. Jak byste popsal/a, že Vás vnímá společnost jako ženu/muže bez domova?
4. Co si myslíte o ženách/mužích bez domova?
5. Vnímáte rozdílně pracovníky a pracovnice v sociálních službách?
6. Kdo je pro Vás okolní společnost?
7. Jaké typické situace zažíváte jako žena/muž bez domova?

8. Myslíte si, že tyto situace zažíváte kvůli tomu, že jste žena/muž?

9. Jaké jsou podle Vás stereotypy o ženách bez domova?

10. Jaké jsou podle Vás stereotypy o mužích bez domova?

5.2.1 Způsoby výběru vzorku

Způsoby výběru, nebo-li vzorkování hraje důležitou roli v kvalitativním výzkumu. Podle Flicka (1995) se rozhoduje o výběru dat na třech různých úrovních a to, při sběru dat, při interpretaci dat a při zobrazení výsledků.

Oblíbenou volbou pro výběr vzorků v kvalitativním výzkumu je metoda, které se říká „sněhová koule“, což znamená, že výzkumník zvolí jednoho, či několik málo jedinců k rozhovoru. Tyto osoby slouží jako informátoři, kteří doporučují další zajímavé jedince v populaci. Dalším způsobem pro vybírání vzorku je účelové vzorkování, kdy výzkumník přímo rozhoduje o tom, co má být zkoumáno. Předem je daná struktura výběru a jsou také předem známé kritéria pro výběr. Jde například o demografické parametry. Pokud je počet objektů malý, lze provést totální výběr, což znamená, že výzkumník provede rozhovor se všemi pracovníky zkoumané instituce. (HENDL, 2016)

V kvalitativním výzkumu jsou také důležití tzv. gatekeepers, nebo-li dveřníci. Gatekeepers jsou osoby, kteří umožňují výzkumníkům vstoupit do terénu a také jim umožňují přístup k zajímavým jedincům a skupinám. (HENDL, 2016)

5.2.2 Limity výzkumu

V návrhu výzkumu je nutné zvažovat, jakým způsobem zajistíme validitu a důvěryhodnost výsledků výzkumu. Podle Lincolna a Guby (1985) kritéria validity jsou pravdivostní hodnota, upotřebitelnost, konzistence a neutralita.

Obecně jde především o jasné určení cílů a standardů kvality jednotlivých fází výzkumu, určení, jak se tyto cíle a standarty budou plnit, určení zodpovědnosti za kvalitu u jednotlivých členů, kteří provádějí výzkum a transparentnost vyhodnocení. (FLICK, 1995) S kvalitou projektu souvisí tzv. triangulace, což znamená požadavek na ověření poznatků a to tím způsobem, že používáme více přípustných metod sběru dat, nebo více pozorovatelů. (HENDL, 2016) Ve svém výzkumu toto dělat nebudu, protože se jedná o výzkum do bakalářské práce a celý svůj výzkum zpracovávám sama za pomoci vedoucího této bakalářské práce.

V kvalitativním výzkumu je důležité připomenout, že zobecnění zjištění není odvozeno od velikosti vzorku. Je důležitější odpovědět na to, zda nám dotazovaný člověk

poskytl takové informace, které přispívají k porozumění zkoumaného jevu. Podstatné je si uvědomit zda vyprávění dotazovaných obohacuje naše vědění o daném fenoménu a je možné jeho srozumitelné sdílení.(ŘÍHÁČEK, ČERMÁK, HYTYCH a kol., 2013) Řeší se tedy otázka toho, jak můžeme skutečnosti interpretovat. Podstatné je ukázat kvalitativní výzkum tak, aby se stavěl argument za argumentem. Je vysoce spekulativní, zda je možné dosáhnout absolutní objektivity.(ŠVARČÍČEK, ŠEĐOVÁ a kol, 2007) Jako hodnotovou validitu posuzujeme etické a hodnotící aspekty závěrů výzkumu. (HENDL, 2016)

Výzkum, který jsem zde prováděla, byl můj úplně první, jsem si tedy vědoma toho, že se zde může nalézt několik nedostatků a nepřesností. Účastníci během rozhovoru nebyli příliš sdílní, co se týče odpovědí. Nejspíše jsem se mohla více doptávat, ovšem v průběhu rozhovoru mi přišlo, že účastníci nemají buď čas a právě, proto odpovídají stručněji, nebo jim mé otázky příliš nesedí. Myslím si, že pro výzkum by bylo příště vhodnější zvolit jiné místo k případnému rozhovoru. Měla jsem dojem, že většina účastníků se na tomto místě plně nesoustředila na rozhovor. Byla to také má první zkušenost s vedením polostrukturovaného rozhovoru. Odpovědi v rozhovorech jsou kratší, což může zkreslovat analýzu dat. A to z toho důvodu, že není přímo zřejmé, na jakých zkušenostech a základech účastníci své názory stavějí. Může být tedy problematické i určení konstrukce toho, jak přesně účastníci vnímají svou situaci. Z tohoto důvodu také vynechám v diskursivní analýze krok orientaci na jednání, protože nemám bohužel dostatek sebraných dat na to, abych to mohla posoudit.

5.2.3 Etická stránka výzkumu

Etické otázky hrají důležitou roli ve společenskovědním výzkumu. Různé standardy a doporučení vymezují etická pravidla, která jsou aplikovatelná ve výzkumu. Mezi základní pravidla patří získat informovaný souhlas, to znamená, že osoba se účastníci výzkumu musí být předem plně informována o průběhu výzkumu. U nezletilých osob, které nemohou dát informovaný souhlas, je nutné takové prohlášení získat. Samotný informovaný souhlas je standardizovaný dokument v každém typu výzkumu s lidskými jedinci. (HENDL, 2016)

Dále rozlišujeme aktivní nebo pasivní souhlas. Aktivní souhlas znamená, že účastník podepisuje příslušný dokument. Pasivní souhlas podepsání dokumentu nevyžaduje. Ve výzkumu je také důležité akceptovat svobodné odmítnutí, účastníkům musí být řečeno, že mohou kdykoliv ukončit svou účast na výzkumu. Ve výzkumu je také

podstatné dodržovat anonymitu, v ideálním případě není identita účastníků ve výzkumu známa. (HENDL, 2016)

Soukromí lidí je podstatné v etické části výzkumu, protože jen někteří lidé jsou ochotni sdělovat detaily ze svého života a soukromí, pokud vědí, že budou zveřejněny. Právě z toho důvodu je podstatné, aby bylo zachováno soukromý výzkumu. V kvalitativním výzkumu je taktéž podstatné pracovat s emočním bezpečím, v rozhovoru může účastník často vyjádřit často emočně citlivé záležitosti. V rozhovoru jsou často citlivé otázky, je proto potřeba, aby výzkumník dal účastníkovi možnost se uvolnit a vysvětlit své pocity. Takový rozhovor se podobá terapeutickému rozhovoru, což může mít v případě výzkumu nebezpečí toho, že účastník otevře příliš. Výzkumník zde může pochybovat o své roli výzkumníka a zaměňovat i za roli terapeuta, na kterou obvykle není připraven. (HENDL, 2016)

Můj výzkum jsem prováděla polo-strukturovaným rozhovorem a účastníci v rozhovorech mi nepřišli příliš sdílní. Nejspíše se nechtěli příliš pouštět do určitých témat. Na začátku rozhovoru jsem všechny účastníky seznámila s průběhem rozhovoru, o jaké téma se bude jednat, ujistila je o tom, že výzkum je anonymní a mohou se kdykoliv rozhodnout rozhovor ukončit. Z důvodu anonymity jsem po účastnících vyžadovala pasivní souhlas.

5.2.4 Průběh výzkumu

Sběr dat pro tento výzkum probíhal od 5.6. – 12.6. 2017 v rámci městského úřadu,. Lokalitu jsem zvolila z toho důvodu, že jsem zde byla již půl roku na praxi a věděla jsem, co zde očekávat. Z etických důvodů byl tento výzkum anonymizován.

Osoby, které navštěvují tuto část městského úřadu, jsou cílovou skupinou lidí, o kterou se ve své bakalářské práci zajímám. Všechny osoby byly předem seznámeny s průběhem výzkumu, souhlasily se zpracováním údajů pro mou bakalářskou práci. Celý výzkum je anonymní. Lidé byli vybíráni náhodně, podle toho, jak byli ochotní k rozhovoru. Ovšem předem jsem si stanovila, že rozhovor chci provést s 5 muži a s 5 ženami v různém věku.

6 Výstupy výzkumu

V této kapitole uvedu různé konstrukce, které uvádějí ženy a muži bez domova v rámci rozhovoru. Také uvedu repertoáry těchto konstrukcí a na závěr shrnu výsledky ohledně toho, jak se tyto konstrukce a repertoáry odlišují, či neodlišují u mužů a u žen bez domova. Rozhovory jsou anonymní a všichni účastníci souhlasili se zpracováním dat pro mou bakalářskou práci. Účastníky z důvodu anonymity nazývám jako Žena1, Žena2, Žena3, Žena4, Žena5, Muž1, Muž2, Muž3, Muž4 a Muž5.

6.1 Charakteristika vzorku

Můj výzkum probíhal v rámci městského úřadu. Toto oddělení poskytuje sociálně právní poradenství, pomoc při vyřizování dokladů, pomoc při zajišťování ubytování a další činnosti podle potřeb klienta.

Na oddělení v rámci městského úřadu docházejí lidé, kteří svou nepříznivou situaci chtějí řešit, nebo jsou z nějakých důvodů přinuceni ji řešit, tak je velmi malá pravděpodobnost se setkat s klienty, kteří zcela rezignují nad svou situací. Což může v rozhovoru poukazovat jen na určité konstrukce a některé konstrukce naopak úplně vylučovat.

6.1.1 Konstrukce bezdomovectví jako nepřízeň

V rámci konstrukce, kterou lze identifikovat se ženami v rozhovorech je bezdomovectví vnímané jako stav nepřízně. Konstrukce je nejvíce viditelná a nejvíce popisována ze všech rozhovorů, které zde uvádím. I podle sociálně kulturních tradic je možné vidět, že bezdomovectví se vnímalo jako nepřízeň člověka.

Tato konstrukce lze spatřit na začátku rozhovorů. Kdy ženy popisují, že se ve své situaci vnímají špatně: *„dost špatně, i když to na mně není vidět“*, což přesněji popisuje Žena3. Podobně vnímání sama sebe jako ženu bez domova popisují Žena1, Žena2 i Žena5. Žena4 se svým tvrzením příliš neliší, uvádí: *„mně to mrzí, nejsme nikde vítáni, s prací mám problémy, nevím, co s tím mám dělat“*, což lze také vnímat jako nepřízeň.

Zároveň lze tuto konstrukci vidět i v dalších odpovědích na otázku, jak účastnice rozhovoru vnímají to, jak je vidí druzí lidé v jejich situaci. Kdy se ovšem už trochu rozcházejí názory účastnic a to vzhledem k tomu, do jaké typologie bezdomovectví patří. Dle Hradeckého typologie účastnice, které zapadají do skrytého bezdomovectví, uvádějí,

že lidé je nevnímají jako bezdomovce, tím se budu zabývat v další konstrukci, protože to značí, že bezdomovectví zde není vnímáno jako nepřízeň.

Naopak opět dle typologie Hradeckého, účastnice, které lze přiřadit do zjevného bezdomovectví uvádějí opět konstrukci bezdomovectví jako nepřízeň ve smyslu, jak si myslí, že je vnímají druzí lidé. Žena4 přímo uvádí: „špatně, moc špatně, mám s tím velké problémy, chodím do práce na inzeráty a oni mě podle příjmení vezmou, ale když mě pak vidí, že jsem černá, tak mě už nechtějí“, zda Žena4 popisuje i své rasové znevýhodnění.

Ohledně otázky, jak ženy vidí to, jak je vnímá společnost lze opět vidět konstrukci bezdomovectví jako nepřízeň. A to u žen, které spadají dle Hradeckého to zjevného bezdomovectví. Žena2 popisuje, jak vnímá, že je pro společnost přítěží: „mám se o sebe postarat sama, jsem pro ně přítěž, ale to oni se o mě nepostarali a to měli, ono je to těžký, když člověk je ve všem špatnej, nemůže nic, protože ho nikde nechtějí“. Zároveň ovšem není ztotožněna s tímto názorem, protože připisuje určitou vinu za svou nepřízeň společnosti. Žena1 podobně uvádí, že cítí od společnosti jistou nepřízeň: „projdou kolem a skoro si odplivnou, mi přijde, já bych to taky udělala, jenže já nechci mít problémy, víte, to mi za to nestojí“, ovšem v otázce, jak si myslí, že ji vnímají druzí lidé, uvádí Žena1 nezájem o jejich názor: „mně je to úplně jedno, proč bych na to měla koukat?“. Zde můžeme vidět, že Žena1 by se ráda nějakým způsobem zachovala, ale kvůli následkům, které jí nevyhovují, se k tomu raději staví lhostejně.

V názoru na ostatní bezdomovce můžeme také spatřit tuto konstrukci a to přímo z tohoto příkladu: „řeší to hodně alkoholem, vínem a pak jsou špinavý a můžou se zadarmo někde vykoupat. Z tramvaje je vyhazují, protože smrdí a já se tomu nedivím“, uvádí Žena4. I ostatní účastnice se v tomto názoru příliš neliší, ale více uvádějí to, že záleží na každém člověku, jak se rozhodně řešit svou situaci: „jsou lidi, kteří na všechno kašlou a někteří jsou zlí., jako plno lidí člověk ani nezná“, říká Žena5.

Ohledně toho, jak účastnice vnímají společnost, se tato konstrukce také může vnímat. Například Žena5 popisuje, jak vidí rozdíl mezi jí a společností: „oni jsou jiní než já, nepatřím mezi ně“, podobný názor popisuje i Žena2: „oni jsou vejš než já“, v obou případech lze tedy vidět konstrukci bezdomovectví jako nepřízeň. Kdy se účastnice cítí nějak vyčleněny ze společnosti. I Žena4 uvádí tento rozdíl: „jo, já tam nepatřím, oni jsou jinde, myslí si, že jsou lepší.“.

Můžeme tuto konstrukci vidět i ve spojitosti typických situacích, které účastnice popisují: „nechtějí mi nikde pomoci, všude mě vyhazují, jen v těch poradnách tady mi pomáhají, bych jinak nevěděla, co mám dělat“, uvádí Žena2, Žena1 popisuje podobné

situace: „ostatní mě jen využívaj, nebo na mě zavolají „banga“, třeba když chci někde spát, nebo si někdo jinej nárokuje lavičku, jako by mu snad patřila, chápete to?!“. Nepříznivou zkušenost popisuje i Žena4: „: když jsem šla na inzerát na práci uklízení ve vlaku, tak když mě viděli, tak mi říkal, že jsem na to stará, ale já si myslím, že se bojí, že jim tam něco ukradnu, asi smetí si potáhnou domů a to se mi stává často, že si mě nechťejí v práci, protože si myslí, že budu kráska“. Zkušenost Žena4 popisuje i z pohledu rasového a věkového znevýhodnění: „že, jsem stará, černá a kradu“, odpovídá na otázku, jak ji podle ní vnímá společnost.

V neposlední řadě můžeme tuto konstrukci bezdomovectví vidět i z názorů na stereotypy o mužích i ženách, které účastnice vnímají. Všechny účastnice se shodují v nepříznivých stereotypech: „prostitutky, špatný, hnusný“, uvádí Žena2 stereotypy o bezdomovkyních. Některé účastnice používají i vulgární slova pro popis těchto stereotypů Žena1 a Žena5.

Muži na rozdíl od žen na začátku rozhovoru neuvádějí tuhle konstrukci tak zřetelně. Muži na začátku rozhovoru uvádějí, že svou situaci a sami sebe v ní vnímají složitě, nebo je komplikované odpovědět na otázku. „No, jak se vidím, to je těžký odpovědět, jsem dlouho na ulici, byl jsem nemocnicí a nikoho nemám, ani práci, spím na lodi a naštěstí vždycky nějak seženu na loď, je to složitý, mám hodně zdravotních problémů, a proto nemůžu pracovat“. Ovšem i z této odpovědi, kterou uvádí Muž2, můžeme vidět konstrukci bezdomovectví jako nepřízeň. Muž2 uvádí svou situaci jako komplikovanou životní událost, kvůli které zažívá různé nepříjemné problémy a to zdravotní, nezaměstnanost a nejistotu. Muž4 svou situaci vnímá sebekriticky a vnímá zodpovědnost za svou situaci, hovoří o tom, že se snaží svou situaci zlepšit, což také dokazuje určitým způsobem, že bezdomovectví vnímá jako nepřízeň: „hodně sebekriticky, jsem realista a vím, že si za to můžu sám, snažím se to zlepšit, jde to hodně špatně, nic jiného s tím dělat nemůžu, ale vím, že si za to můžu hodně sám“.

Tato konstrukce je u mužů je nejvíce zřejmá na konci rozhovoru, kdy uvádějí, jaké vnímají stereotypy o mužích, či ženách bez domova. Tyto názory se hodně podobají těm, co mají ženy. „Jsou to feťáci, alkoholici, flákači, jsou hodně závislí na drogách, alkoholu, většina chlapů jsou ti flákači a nedbají často o zdraví“, uvádí Muž5 ohledně stereotypů na muže bez domova. Ostatní muži popisují podobné názory Muž4 navíc popisuje, že s těmito stereotypy nesouhlasí: „no, že smrdí, kradou, jsou hloupí, ale tak to není, hodně chlapů na ulici jsou inteligentní, velký problém je s médii“.

Muži v rozhovorech na rozdíl od žen uvádějí, že sami sebe v této situaci nevnímají špatně. To může být tím, že jsou v této kultuře jinak nastavené normy a podle Hradeckých (1996) je na muže v této společnosti kladen nárok toho, aby své problémy řešili sami a spoléhali se více na sebe, také je pro muže typická soutěživost. To může mít na následek to, že muži svou situaci nepopisují podle této konstrukce tolik jako ženy a to s ohledem na to, jak sami sebe vnímají jako člověka bez domova. U mužů se právě přiznání svého vlastního selhání ve společnosti vnímá jako jejich osobní selhání a může to být vnímáno i tak, že selhali jako muži, což může mít negativní následky na jejich mužství. O čemž vypráví i Marek, Strnad a Hotovcová (2012).

Tato konstrukce je tedy celkově více viditelná v rozhovorech se ženami, než s muži. U žen je viditelná v celém průběhu rozhovoru, nejvíce na začátku a na konci, ovšem to se odvíjí podle toho, do jaké typologie dle Hradeckého je můžeme zařadit.

6.1.2 Konstrukce bezdomovectví jako sociální problém

Tato konstrukce popisuje bezdomovectví jako problém mezi jedincem a společností. Člověka bez domova dává do role člověka, který do společnosti nepatří a je nežádaný společností. Usuzuje mu na základně bezdomovectví nepříznivé vlastnosti a chování. Konstrukce bezdomovectví jako sociální problém je možné vidět i z historické a kulturní perspektivy, proto ji považují za důležitou součást.

Tato konstrukce je možná vidět u rozhovoru s Mužem4, který uvádí, že tato společnost je díky médiím negativně nastavena proti lidem bez domova a lidé by se podle něj měli od těchto stereotypů odloučit a nebýt už tak omezení. *„Víceméně to je podle médií, tam jsou samé stereotypy a oni mě tak pak vnímají, nejsou to normální informace, lidi jsou omezení, musí se to změnit a já doufám, že lidi jako vy, co studujete a hlavně, co studujete tu sociální, tak to změní“*, odpovídá Muž4 na to, jak si myslí, že ho vnímají druzí lidé jako muže bez domova. Muž4 také popisuje, jak jej bohatí lidé vnímají normálně, přisuzuje jim tedy i otevřenější názory a nejsou ovlivněni stereotypními názory z médií: *„bohatí mě vnímají normálně, ale ti dezinformovaní kvůli médiím ne, ty na mě někdy křičí a to je podle mě trapný, si myslí, že když skoro nic nemají, tak na mě, co nemá vůbec nic, si můžou vyskakovat, si potřebují zvýšit ego“*.

Žena2 popisuje tuto konstrukci také, když odpovídá na to, jak ji vnímají druzí lidé: *„nic moc, jsou to hodně blbci, si vůbec neuvědomují, že se jim to může stát taky a někomu se to určitě stane, jen, aby si nemysleli“*, z tohoto výroku je možné vidět, že Žena2 vnímá

svou situaci jako sociální problém. Je také možné zaznamenat, že Žena2 vidí, jak si druzí lidé neuvědomují, jak snadné je dostat se do její situace.

I Žena1 popisuje tuto konstrukci a to ve vztahu jí a sociálních pracovníků, kdy odpovídá na otázku, jestli vnímá rozdíl mezi sociálním pracovníkem ženou a mužem: „*já bych tam nechodila, kdybych nemusela a jako koukaj na mě oba jako na pól*“. Zde je možné zaznamenat, že Žena1 vidí svou situaci jako sociální problém, popisuje, jak vnímá negativní vnímání od sociálních pracovníků.

Ženy a muži tuto konstrukci příliš rozdílně nepopisují, někteří z nich ji popisují na začátku, či v půlce rozhovoru. Není zde možné vidět viditelný rozdíl mezi popisem této konstrukce z genderového hlediska. Ženy i muži popisují konstrukci, jak v kontextu toho, jak vidí, že je vnímá společnost, ale také podle toho, jaké s nimi okolní lidé jednají. Zdá se, že se právě tyto situace a vjemy od okolních lidí se u žen a u mužů příliš neliší. Muži akorát více popisují aktivní jednání ze společnosti k jejich osobě a ženy spíše pocity z toho, jak cítí, že je ostatní vnímají.

6.1.3 Konstrukce bezdomovectví jako normální životní jev

Tato konstrukce je viditelná především u účastníků, které dle Hradeckého můžeme zařadit do skrytého bezdomovectví. Popisují svou situaci jako něco běžného. Jsou zde výroky o tom, jak ani účastníci a druzí lidé nevnímají bezdomovectví nijak výjimečně: „*nemají se mnou problém*“, uvádí Žena5, tento výrok a celkově tato konstrukce se liší od výše zmíněných konstrukcí. Zlehčuje situaci bezdomovectví na něco, co je normální.

Patří sem také popisy typických situací, které účastnice zažívají, jako ženy bez domova, kdy se odkazují na to, že jsou to obyčejné situace, které zažívá nejspíše každý: „*já ani nevím, asi to, co všichni ostatní? Snažím se nějak žít, vlastně pracuju a nemám jako žádný moc problém, oni mě lidi nějak berou, je to stejný, jako když jsem nebyla na ulici, akorát žiju v azyláku, jinak je to stejný*“, popisuje Žena 5, zde je možné i vidět to, že Ženě5 přijde, že azylové ubytování přirovnává nepřímě k pobytu na ulici. Podobně popisuje typické situace i Žena 3: „*tak třeba práce a tak, prostě žiju jako normální člověk*“. Žena3 také popisuje, jak ji společnost vnímá normálně, protože na ní není zřetelně vidět, že je osoba bez domova: „*normálně, dobře, neví o to mně*“. Z tohoto výroku Ženy3 můžeme usoudit, že tato konstrukce se odvíjí od toho, zda i společnost tyto osoby vnímá normálně a začleňuje je. Muž2 také uvádí, že jej společnost vnímá normálně díky tomu, že se nejví společnosti jako bezdomovec: „*oni mě neberou jako bezdomovce*“. Ovšem jako typické situace, které zažívá jako muž bez domova, popisuje rozdílné situace než to, co popisují

ženy v této konstrukci: „*spím venku, kupuju si víno, aby mi nebyla v noci zima, byl jsem dřív odkázaný na spaní venku, někteří jsou třeba ještě závislí na chlastu, to je kvůli tej zimě, ono se to fakt jinak nedá*“.

Muž1 naopak popisuje, že on sám se ve své situaci vnímá normálně: „*normálně, bude to lepší, jsem optimista*“, zde je možné vidět i to, že nevnímá svou situaci jako ideální stav. Muž1 ovšem popisuje tuto konstrukci i dále v rozhovoru a to u typických situací, které zažívá: „*tak nějak si žiju, koupím jídlo, pak jdu sem, tady jsem na kompu a občas jdu i do práce*“. Ovšem Muž1 se už s touto konstrukcí neztotožňuje, pokud jde o jeho popis toho, jak jej vnímá společnost, či druzí lidé, kdy naopak uvádí: „*špatně, vidím to z pohledu druhých*“.

V této konstrukci je možné vidět, že ženy ji spíše popisují ve vztahu toho, jak je vnímá společnost, můžeme si všimnout, že i podle toho popisují klasické typické situace, které můžeme přisoudit i většině lidem ve společnosti, jako je chození do práce a podobně. Naopak muži popisují, že spíše oni sami se v této situaci vnímají normálně, i když popisují jiné typické pro ně situace, například to, že spí venku, což zmiňuje Muž2. Můžeme zde vidět i to, že i když Muž1 popisuje, že jej společnost nevnímá podle této konstrukce, tak on sám ji uvádí v tom, jak vnímá sám sebe, ale i v typických situacích, které zažívá. Toto je nejspíše způsobeno tím, podle Hradeckých (1996) je totiž na muže více kladen důraz toho, aby byli úspěšní, tudíž oni jsou schopni vidět, že společnost je dobře nevnímá, ale sami sebe se pokoušejí vnímat normálně, či tak, že jsou stále schopni svou situaci sami zlepšit. Na ženy tento nárok není tak velký ze strany společnosti a to podle Marka, Strnada a Hotovcové (2012).

6.1.4 Konstrukce bezdomovectví jako alternativní životní styl

Tato konstrukce je často v poslední době zmiňována a můžeme ji nalézt především u mladých lidí bez domova, kdy své bezdomovectví vnímají jako alternativní životní styl. Tito jedinci většinou žijí ve squatu, či v podobně strukturovaných obydlích. V rozhovoru se s touto konstrukcí můžeme setkat s Mužem3, který popisuje svůj alternativní životní styl v bezdomovectví. Sám tvrdí, že se na bezdomovce nepovažuje a s lidmi většinou nemívá problémy: „*já se ani nepovažuji za bezdomovce, bydlím ve squatu*“, u Muže3 je možné zaznamenat, že svou situaci nevnímá nijak negativně, ale naopak popisuje to, že on sám je spokojený: „*snažím se vydělávat a nějak mi to jde, lidi mě nějak berou a já jsem spokojenej, sem chodím jen nutně, teď mi ukradli občanku, tak sem musím a řeknu vám, to*

je na dlouho, tady ten stát moc nefunguje“. Popisuje typické situace, které zažívá, můžeme zde vidět i to, že nijak nevyhledává sociální služby.

Tuto konstrukci popisuje jen Muž3, ale zařadila jsem ji sem právě z toho důvodu, že mi přijde aktuální. Co se týče genderového hlediska, tak zde příliš není, co srovnávat, protože ji popisuje jen jeden muž a žádná žena.

Je tedy možné, že pro muže je tento alternativní životní styl jednodušší z toho důvodu, že pro muže je často jednodušší se bránit případným útokům a společnost na ně právě klade důraz toho, aby své problémy řešili sami a tudíž vyhledávají i sociální služby v poměru méně než ženy. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

6.2 Umístování, subjektivita a vztah k diskursům

V tomto kroku se zaměřím na to, jaké role, práva a povinnosti přísluší výše uvedené repertoáry účastníkům. Jaký to má důsledek pro identity účastníků s tím, že se pokusím porovnat rozdíl mezi ženami a muži v těchto pozicích. Také v této kapitole uvedu, jaké mají repertoáry vztah ke společenskému všeobecnému vnímání a to na základě odborné literatury.

6.2.1 Repertoár „bezdomovectví jako stav nepřízně“

Konstrukce bezdomovectví jako nepřízeň účastníky dává do pozice člověka, který ztrácí své základní jistoty a to nejen ohledně bydlení, ale také ohledně zajištění stravy, bezpečí. Bezdomovectví se v této společnosti vnímalo už od starověku jako stav nepřízně, kdy tito lidé byli vyloučeni ze společnosti, nikdo se do této situace nechtěl dostat. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

Tato konstrukce udává člověku pozici nežádoucího jedince, přisuzuje mu automaticky různé stereotypy, které sami účastníci popisují: *„nemakačenka, feťáci, válí se, prolezlý vším možným*“, což uvádí Žena1. Na základě stereotypů, které popisují účastníci lze vidět, že jedinci to nepřisuzuje žádné pozitivní věci, naopak.

Pokud se znovu podíváme na výrok Žena4: *„řeší to hodně alkoholem, vínem a pak jsou špinavý a můžou se zadarmo někde vykoupat, z tramvaje je vyhazují, protože smrdí a já se tomu nedivím*“, můžeme zde vidět, že některým lidem bez domova, přesněji těm zjevným, podle Hradeckého typologie, je přisuzováno právo zadarmo se vykoupat, či dostat i jiné věci a to přesněji od různých organizací. Ovšem také jim to bere práva plnohodnotně cestovat s ostatními cestujícími, pokud nedodržují hygienu tak, jak společnost požaduje. Účastníci cítí, že nejsou pozitivně přijímáni a to jim může vyvolávat pocit deprivace, či frustrace, pokud se jim nedostává dostatečné podpory a především

pomoci, jak od nejbližších, tak od různých organizací, či samotného státu. Je také možné vidět, že tato konstrukce uvádí ženám to, že i ony samy se špatně vidí ve své situaci: „*dost špatně, i když to na mně není vidět*“, uvádí Žena3.

Zatím co se zdá, že muži tyto pozice, které jim dává společnost na základě toho, že jsou to lidé bez domova, nepřijímají za svou. Je zřejmé, že si tyto negativní pozice uvědomují, ale nesouhlasí se stereotypy: „*no, že smrdí, kradou, jsou hloupí, ale tak to není, hodně chlapů na ulici jsou inteligentní, velký problém je s médii*“, z tohoto úryvku Muže4, můžeme vidět, že tyto negativní pozice vnímá, ale nepřijímá je za své. Toto vidím jako hlavní rozdíl v této konstrukci mezi ženami a muži, kdy ženy naopak přijímají za své tyto společností negativní pozice a muži je sic vnímají, ale nepřijímají.

6.2.2 Repertoár „bezdomovectví jako sociální problém“

Tato konstrukce nabízí účastníkům pozici nežádoucích lidí ve společnosti. Tato konstrukce hodně souvisí s konstrukcí „bezdomovectví jako stav nepřízně“, ovšem více se zaměřuje na sociální vyloučení lidí bez domova. Muži a ženy bez domova se díky této konstrukci dostávají do pozice lidí, kteří si nezaslouží respekt druhých lidí, společnost se k nim chová negativně a pohrdá jimi. Bezdomovectví jako sociální problém můžeme vidět již ve středověku, kdy takový člověk nebyl nikde přijímán, ale naopak byl vyhnancem a bylo na něj pohlíženo negativně. (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

Lze tuto konstrukci vidět například u Ženy1, která popisuje, že má pocit, že i sociální pracovníci na ni hledí negativně: „*já bych tam nechodila, kdybych nemusela a jako koukaj na mě oba jako na póvl*“.

Je zde možné zaznamenat, že bezdomovectví jako sociální problém vnímají ženy i muži. Ovšem nejvíce tuto konstrukci popisuje Muž4, který dodává, že hlavní příčinou těchto problémů jsou média, která udávají stereotypy: „*víceméně to je podle médií, tam jsou samé stereotypy a oni mě tak pak vnímají, nejsou to normální informace., lidi jsou omezení, musí se to změnit a já doufám, že lidi jako vy, co studujete a hlavně, co studujete tu sociální, tak to změňte*“.

Není zde zásadní rozdíl mezi ženami a muži, tato konstrukce obě pohlaví dává do pozice člověka, který není přijímán většinovou společností a naopak společnost jej zásadně vylučuje.

6.2.3 Repertoár „bezdomovectví jako normální životní situace“

Konstrukce udává lidem bez domova stejnou pozici jako druhým lidem ve společnosti, tedy pozici normality. Udává, že bezdomovectví je běžnou záležitostí, se

kteřou se v životě můžeme setkat. Tato pozice může vést ke zlehčování problému bezdomovectví a tím i zlehčování potřeb osob bez domova, kterým se následně nemusí dostávat takové péče, jaké je potřeba.

Je možné, že tento repertoár v rámci historického a kulturního hlediska v této společnosti pochází spíše z domorodých oblastí Země. V této společnosti není nijak zvlášť rozšířený, pokud se ovšem jedná o osoby, kterým teprve bezdomovectví hrozí, nebo jsou skrytí bezdomovci, tak nejsou jasné zprávy o tom, kolik lidí sem přesněji patří, tudíž tato konstrukce se snaží zmenšit problém bezdomovectví a skrývat jeho možné negativní následky. K čemuž slouží i různé organizace, například Naděje, Armáda spásy, které se právě snaží o to, aby nebylo možné vidět negativní následky bezdomovectví ve společnosti a osoby bez domova byly, v co nejvyšší možné míře začleněny. (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008)

Tato konstrukce je možná vidět především u žen, které se podle Hradeckého typologie řadí do skrytého bezdomovectví, dá se tedy konstatovat, že účastnice ženy tuto konstrukci přijímají snadněji podle toho, jestli je společnost nevyčleňuje a nevnímá je jako bezdomovce. Například Žena5 uvádí popis svých typických situací, které zažívá: *„já ani nevím, asi to, co všichni ostatní? Snažím se nějak žít, vlastně pracuju a nemám jako žádný moc problém, oni mě lidi nějak berou, je to stejný, jako když jsem nebyla na ulici, akorát žiju v azyláku, jinak je to stejný“*.

Naopak u mužů je tato konstrukce viditelná z toho pohledu, jak oni sami sebe vnímají, či jaké typické situace zažívají. Je zde více vidět zlehčování problému bezdomovectví. Muž1 popisuje, že ho lidé kolem něj nevnímají dobře, ale on sám se vnímá normálně a také zažívá celkem typické situace: *„tak nějak si žiju, koupím jídlo, pak jdu sem, tady jsem na kompu a občas jdu i do práce“*.

Je zde tedy možné vidět zásadní rozdíl mezi tím, jak tuto konstrukci popisují ženy a muži. Nejspíše je to spojené s tím, že muži se ve své situaci snaží dokázat, že oni sami neselehali, i když je společnost vnímá negativně, je to opět zřejmě spojené s tím, že v naší kultuře se často mužské selhání vnímá jako nedostatečné potvrzení jejich mužství. Tímto jednáním se tedy muži chrání od tohoto selhání. Což popisuje Marek, Strnad, Hotovcová (2012)

Ženy, které tuto konstrukci uvádějí, naopak sdělují, že sami sebe vnímají špatně, ale okolí je vnímá normálně. Je zde tedy možné vidět, že ženy i přes to, že je společnost vnímá normálně, tak se ony samy tak nevnímají, ale muži se naopak vnímají normálně, i přes to, že společnost je tak nevnímá.

6.2.4 Repertoár „bezdomovectví jako alternativní životní styl“

Tato konstrukce přisuzuje lidem bez domova pouze alternativní životní styl, který si pravděpodobně svobodně vybrali, nebo v něm dobrovolně setrvávají. Tudíž odpírá lidem bez domova jakoukoliv potřebu pomoci, jak od státu, tak od ostatních lidí. Naopak jen poukazuje na to, že v bezdomovectví se dá obvykle fungovat. Tato konstrukce je nejvíce možná vidět u mladých lidí a především až v poslední době, kdy se dostává v této společnosti na veřejnost jako alternativa života. O čemž pojednává Vágnerová, Csémy a Marek (2013).

Je hodně spjata s konstrukcí „bezdomovectví jako normální životní jev“, ovšem je v kontrastu s konstrukcí „bezdomovectví jako nepřízeň“, která poukazuje na to, že člověk bez domova potřebuje pomoc.

Tato konstrukce je viditelná pouze u jednoho účastníka v rozhovoru u Muže3, z toho důvodu o této konstrukci nemám příliš informací a nemám ani řádné genderové srovnání. Všechny genderové rozdíly mohu jen vyvozovat na základě teoretické části. Soudím, že díky tělesné konstrukci je pro muže jednodušší žít takto alternativním životem, ovšem ženy si často hledají na ulici muže, který je následně bude chránit. Muži mají celkově tendence chránit ženy na ulici, tudíž je možné, že pokud žena najde muže, se kterým bude takto žít, bude to pro ni přínosné. Toto vyvozují na základě autorů Renzetti a Current (2012) a také od Marka, Strnada a Hotovcové (2012).

6.3 Shrnutí výzkumu

V této kapitole zhodnotím svůj výzkum a shrnu výsledky. Cílem mého výzkumu bylo zodpovědět základní výzkumnou otázku „Jak ženy a muži bez domova rozdílně vnímají svou situaci a to s ohledem na jejich gender?“. V této kapitole tedy odpovím na tuto otázku a níže popíšu všechny rozdíly a shody mezi tím, jak muži a ženy bez domova vnímají svou situaci s ohledem na jejich gender. V první řadě se chci zaměřit na zhodnocení výzkumu. Bohužel jsem neměla příliš dlouhé rozhovory, takže to omezilo argumentaci ve výzkumu. Ve svém výzkumu jsem popsala 4 konstrukce bezdomovectví, kterých jsem si všimla z rozhovoru účastníků, dále jsem popsala jaké práva a role dávají lidem bez domova, jak jsou sociálně kulturně vnímány. Snažila jsem se v nejvyšší možné míře najít rozdílnost, či stejnost mezi tím, jaké konstrukce bezdomovectví, přesněji jak bezdomovectví popisují ženy a muži bez domova s ohledem na jejich gender. Abych pak následně mohla zhodnotit můj cíl výzkumu, kterým je popsat, jak rozdílně svou situaci vnímají muži a ženy bez domova s ohledem na jejich gender.

Z konstrukcí výše mohu usoudit to, že ženy a muži bez domova svou situaci příliš rozdílně nevnímají s ohledem na jejich gender. Někteří uvádějí, že je možné vidět rozdíly kvůli genderu, ale tyto rozdíly jsou podle mě méně patrné. Myslím si, že většina žen a mužů bez domova zřetelně nevnímá svůj gender primárně jako něco, co je někam v bezdomovectví škatulkuje. Toto usuzuji z toho, že když jsem hovořila s účastníky, většina z nich odpovídala na otázky ohledně genderu stručně. Myslím si, že ženy a muži bez domova samotný rozdíl vědomě nepřiznávají, nebo si jej nejsou vědomi.

Ovšem i přes to se ve výzkumu vyskytly jisté rozdíly mezi tím, jak popisují ženy a muži bez domova různé konstrukce bezdomovectví. Největší rozdíly vidím u konstrukcí „bezdomovectví jako nepřízeň“ a „bezdomovectví jako normální jev“. Zde je možné jasně zaznamenat, že ženy více popisují „bezdomovectví jako nepřízeň“ a to především v tom, jak ony samy sebe vnímají podle této konstrukce. Nezáleží na tom, do jaké kategorie dle Hradeckého je můžeme zařadit, protože, jak skryté, tak i zjevné ženy bez domova konstrukci „bezdomovectví jako nepřízeň“ popisují tímto způsobem. Naopak muži bez domova tuto konstrukci nepopisují v tom, jak oni sami sebe vnímají, ale popisují ji v tom, jak je vnímají druzí, dá se spíše říci, že muži popisují svou nepřízeň jako následek toho, jak je vnímá společnost, či druzí lidé.

U konstrukce „bezdomovectví jako normální jev“ vidím také hlavní rozdíl mezi muži a ženami. Ženy tuto konstrukci popisují spíše podle toho, jak je vnímají druzí lidé, nebo samotná společnost. Z toho důvodu ji popisují jen ženy, které můžeme zařadit do skrytého bezdomovectví. Muži ji popisují spíše ve vztahu k sobě samému. Vidím, že muži nepřejímají negativní konstrukce ze společnosti na ně samotné, ale naopak sami sebe se pokoušejí vnímat jako někoho v normě. A ženy, které podle společnosti do té normy mohou patřit, tak i přes to sebe samotné vidí mnohem hůře.

Shody jsou možné zaznamenat v konstrukci „bezdomovectví jako sociální problém“, muži i ženy popisují situace a své vjemy shodně. Obě strany vidí, tuto konstrukci podle toho, jak cítí a vnímají, že se k nim chovají ostatní lidé a společnost. U žen je tato konstrukce viditelná pouze u těch, které patří do zjevného bezdomovectví.

Co se týče konstrukce „bezdomovectví jako alternativní styl“ tak bohužel nemohu genderové více srovnávat, protože ji popisuje jen jeden účastník mužského pohlaví. To tedy pouze ukazuje, že ženy v mém výzkumu tuto konstrukci vůbec nepopisují.

Myslím si, že i přes to, že tento výzkum byl můj první a neměla jsem příliš dlouhé odpovědi v rozhovorech, tak jsem našla rozdílné a shodné popisy toho, jak ženy a muži bez domova vnímají svou situaci a to s ohledem na jejich gender.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo odpovědět na základní výzkumnou otázku „Jak ženy a muži bez domova rozdílně vnímají svou situaci a to s ohledem na jejich gender?“. Když jsem začala psát tuto bakalářskou práci a zjišťovala jsem dle odborné literatury, jsem si myslela, že ženy a muži bez domova budou více rozdílně vnímat svou situaci bezdomovectví s ohledem na jejich gender.

Cílem bakalářské práce bylo v teoretické části popsat fenomén bezdomovectví, vysvětlit pojem genderu, popsat genderové stereotypy a rozdíly ve společnosti i v bezdomovectví, také popsat sociální vnímání.

V metodologické části bylo cílem popsat jakými principy a metodami budu realizovat svůj výzkum.

Pro svůj výzkum jsem použila polo-strukturované rozhovory s 5 ženami a s 5 muži, celý výzkum byl anonymní a byl v rámci zařízení městského úřadu. Pro analýzu dat jsem použila diskursivní analýzu.

Praktická část pak následně obsahovala jaké konstrukce ženy a muži popisují ohledně bezdomovectví, kdy jsem porovnávala, jestli je mezi těmito konstrukci viditelný rozdíl, či nikoliv. Ve své podstatě jsem mohla zjistit, že viditelný rozdíl mezi tím, jak muži a ženy bez domova vnímají svou situaci s ohledem na jejich gender, existuje. Zjistila jsem, že většina žen a mužů bez domova svůj gender nevnímá bezdomovectví jako něco, co je někam zařazuje v jejich situaci. Ovšem i přes to ve výzkumu je možné zaznamenat jisté rozdíly a shody., které jsem výše popsala.

Stručněji, ženy bez domova vnímají více bezdomovectví jako stav nepřízně a to i v tom případě, pokud je společnost vnímá normálně. Ovšem muži bez domova popisují, že sami sebe vnímají normálně i za předpokladu, že společnost je vnímá negativně. Toto považují za zásadní rozdíl. Co se týče shod ohledně toho, jak muži a ženy vnímají svou situaci a to s ohledem na jejich gender, tak je tu hlavní shoda v tom, že obě pohlaví vnímají bezdomovectví jako sociální problém a to i ve stejných rovinách. Popisují, jak vnímají, že společnost a lidé kolem nich je vnímají negativně a podle toho se k nim tak i chovají.

Myslím si, že jsem dokázala nalézt různé rozdíly a shody mezi tím, jak ženy a muži bez domova vnímají svou situaci. Cíl této bakalářské práce byl tedy splněn.

Seznam použité literatury

Prameny:

HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4

HRADECKÝ, Ilja. *Definice a typologie bezdomovství: [zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

OAKLEYOVÁ, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 9788071784036.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

RENZETTI, Claire M., Daniel J. CURRAN a Shana L. MAIER. *Women, men, and society*. 6th ed. Boston: Pearson, c2012. ISBN 0205459595

Sekundární literatura:

"Jak se žije na ulici - zjevné bezdomovectví": sborník z konference : Olomouc, 30. listopadu 2010. Olomouc: Charita, 2011. ISBN 978-80-254-8895-9.

AMY S. WHARTON. *The sociology of gender: an introduction to theory and research*. 2nd ed. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell, 2012. ISBN 0470655682.

BRINKERHOFF, David B., Lynn K. WHITE a Suzanne Trager ORTEGA. *Essentials of sociology*. 2nd ed. St. Paul, Minn.: West Pub. Co., c1992. ISBN 9780314892942.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.

FLICK, Uwe. *Qualitative Forschung: Theorie, Methoden, Anwendung in Psychologie und Sozialwissenschaften*. Originalausg. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 1995. ISBN 3499555468.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HOLMES, Mary. *What is gender?: sociological approaches*. London: SAGE, c2007. ISBN 0761947132.

JANEBOVÁ, Radka a Martin SMUTEK, ed. *Posuzování životní situace v sociální práci: sborník z konference V. Hradecké dny sociální práce, Hradec Králové 24. až 25. října 2008*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-419-4.

JANEBOVÁ, Radka. Proces vzniku a stadia bezdomovství. *Sociální práce*. 1999, 1999(2), 27-28.

JANEBOVÁ, Radka. *Sociální problémy z aspektu gender*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. ISBN 80-7041-512-6.

KOŤA, Jaroslav, Dobromila TRPIŠOVSKÁ a Marie VACÍNOVÁ. *Sociální psychologie: vybrané kapitoly*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2013. ISBN 978-80-7452-029-7.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

LINCOLN, Yvonna S. a Egon G. GUBA. *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, Calif.: Sage Publications, c1985. ISBN 0803924313.

LORBER, Judith. a Susan A. FARRELL. *The Social construction of gender*. Newbury Park, Calif.: Sage Publications, c1991. ISBN 0803939566.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.

ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1486-1.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.

Slovníky:

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, c2001. ISBN 8071785350.

Elektronické zdroje:

DOLEŽALOVÁ, Lucie. Genderové stereotypy v pedagogické komunikaci v mateřské škole. *Ústavu pedagogických věd FF MU* [online]. 2009, **2009**(1), 14 [cit. 2017-04-27]. ISSN 2336-4521. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/77/180>

HRADECKÝ, Ilja. *Profily bezdomovství v České republice: Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé* [online]. Praha, 2005 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <http://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/pslvakj05cz.pdf>

Summary

The bachelor thesis entitled "The gender aspects of homelessness" explained the issue of homelessness, gender, social perception. The thesis also described gender stereotypes in society and in homelessness.

The practical part was focused on qualitative research. The research was conducted by interviews and subsequently utilized a discourse analysis. The aim of the bachelor thesis was to answer the research question "How homeless women and homeless men perceive their situation given their gender?" The research has shown that homeless women and homeless men do not perceive their situation too differently. But there were some differences and matches about how homeless women and homeless men perceive their situation.

The aim of the research in the Bachelor thesis was fulfilled.

Přílohy

Příloha číslo 1.

Rozhovory s účastníky

Příloha č.1

Žena1

Jak vidíte sama sebe z pohledu ženy bez domova ve své situaci?

Žena1: Hodně špatně, vzali mi dítě, protože jsem brala „perník“, ale to je jako moje věc. Matka mě vykopla, nevím, co si jako myslela, já jsem se starala, FAKT. Ještě po mě chce prachy, já to nechápu už.

2. Jak si myslíte, že Vás vidí druzí lidé, jako ženu na ulici?

Žena1: Mně je to úplně jedno, proč bych se na to měla koukat? Já jim také neříkám, jak maj žít.

3. Jak byste popsala, že Vás vnímá společnost jako ženu bez domova?

Žena1: Projdou kolem a skoro si odplivnou, mi přijde. Já bych to taky udělala, jenže já nechci mít problémy, víte. To mi za to nestojí, tak je to jedno.

4. Co si myslíte o ženách/mužích bez domova?

Žena1: Trosky, spodina

5. Vnímáte rozdílně pracovníky a pracovnice v sociálních službách?

Žena1: Já bych tam nechodila, kdybych nemusela a jako koukaj na mě oba jako na póvl. Tohle je nutný zlo sem chodit, ale jednaj tady se mnou slušně. Alespoň něco.

Takže, v tom nevidíte rozdíl mezi mužem pracovníkem a ženou pracovnící?

Žena 1: Ne, ne. Nevidím v tom rozdíl.

6. Kdo je pro Vás okolní společnost?

Žena1: To jsem já a druzí kolem mě. Prostě všichni kolem mě, já tam taky patřím.

7. Jaké typické situace zažíváte jako žena bez domova?

Žena1: Ostatní mně jen využívaj, nebo na mě zavolají „banga“, třeba když chci někde spát. Nebo si někdo jinej nárokuje lavičku, jako by mu snad patřila, chápete to?!

8. Myslíte si, že tyto situace zažíváte kvůli tomu, že jste žena?

Žena1: Myslím, že ne, chlapi to maj asi stejný.

9. Jaké jsou podle Vás stereotypy o ženách bez domova?

Žena1: „Kurvy,“ roztahují jen nohy.

10. Jaké jsou podle Vás stereotypy o mužích bez domova?

Žena1: „Nemakačenka, feťáci, valí se, prolezlý vším možným.

Žena2

1. Jak vidíte sama sebe z pohledu ženy bez domova ve své situaci?

Žena2: Blbě, je to těžký, měla jsem dluhy a nemohla platit byt a vyhodili mě. Nešlo mi pomoc, muž byl alkoholik, to se nedalo. Chlap by se měl postarat, ale on ne, to ne. Tak jsem tady a je to moc špatný.

2. Jak si myslíte, že Vás vidí druzí lidé, jako žen na ulici?

Žena2: Nic moc, jsou to hodně blbci, si vůbec neuvědomují, že se jim to může stát taky. A někomu se to určitě stane, jen aby si nemysleli.

3. Jak byste popsala, že Vás vnímá společnost jako ženu bez domova?

Žena2: Že se o sebe mám postarat sama, jsem pro ně přítěž. Ale to oni se o mě nepostarali. A to měli. Ono je to těžký, když člověk je ve všem špatnej, nemůže nic, protože ho nikde nechtěj.

4. Co si myslíte o ženách/mužích bez domova?

Žena2: Hovada, některý kradou a smrděj. My máme stan a tam žijem s mužem a oni většina jsou velkej hnus. Vidím, jak většina jen smrdí a nesnaží se. A taky hodně žebraj, to je pod úroveň.

5. Vnímáte rozdílně pracovníky a pracovnice v sociálních službách?

Žena2: Asi podle toho, co chci s nima řešit. Jako něco bych třeba s ženskou řešit nechtěla.

Mohu se zeptat, co byste například nechtěla řešit s ženou pracovnící?

Žena2: Jako je to asi jedno, když jsou učený.

6. Kdo je pro Vás okolní společnost?

Žena2: No lidi kolem mě.

A vidíte mezi nimi a sebou nějaký rozdíl jako žena bez domova?

Žena2: To jo, dost, oni jsou vejš než já. To si myslí, no.

7. Jaké typické situace zažíváte jako žena bez domova?

Žena2: Nechtějí mi nikde pomoci, všude mě vyhazují, jen v těch poradnách tady mi pomáhají. Bych jinak nevěděla, co mám dělat.

8. Myslíte si, že tyto situace zažíváte kvůli tomu, že jste žena?

Žena2: Je lepší, že jsem žena, chlapi jsou horší na hygienu.

A myslíte, že to, že Vám nechtějí pomoci a vyhazují Vás, zažíváte, protože jste zrovna žena?

Žena2: To asi ne.

9. Jaké jsou podle Vás stereotypy o ženách bez domova?

Žena2: Prostitutky, špatný, hnusný.

10. Jaké jsou podle Vás stereotypy o mužích bez domova?

Žena2: Jejich víc, smrdí, válí se. Ženský se snaží, ale oni ne. To můžete vidět.

Žena3

1. Jak vidíte sama sebe z pohledu ženy bez domova ve své situaci?

Žena3: Dost špatně, i když to na mě není vidět.

2. Jak si myslíte, že Vás vidí druzí lidé, jako ženu na ulici?

Žena3: Oni to na mě vlastně ani nevidí.

3. Jak byste popsala, že Vás vnímá společnost jako ženu bez domova?

Žena3: Normálně, dobře, neví to o mně.

4. Co si myslíte o ženách/mužích bez domova?

Žena3: Podle toho, jak se snaží. Vidím, že většina prostě nic nedělá. To je špatný, měli by něco dělat, když se nemejou a smrdí, tak to není pěkný!

5. Vnímáte rozdílně pracovníky a pracovnice v sociálních službách?

Žena3: Ne, obě stejné.

6. Kdo je pro Vás okolní společnost?

Žena3: Já si myslím, že lidi jako já. Neberu to nijak, na mě to fakt není vidět, lidi mě berou a já беру nějak je.

7. Jaké typické situace zažíváte jako žena bez domova?

Žena3: Asi to samé, co všichni ne?

Můžete prosím uvést nějaký příklad?

Žena3: Tak třeba práce a tak. Prostě žiju jako normální člověk.

8. Myslíte si, že tyto situace zažíváte kvůli tomu, že jste žena?

Žena3: Ne.

9. Jaké jsou podle Vás stereotypy o ženách bez domova?

Žena3: Jsou to děvky, feťáci.

10. Jaké jsou podle Vás stereotypy o mužích bez domova?

Žena3: Smrdí, feťáci.

Žena4

1. Jak vidíte sama sebe z pohledu žen bez domova ve své situaci?

Žena4: Mně to mrzí. Nejsme nikde vítáni. S prací mám problémy, nevím, co s tím mám dělat.

2. Jak si myslíte, že Vás vidí druzí lidé, jako ženu na ulici?

Žena4: Špatně, moc špatně. Mám s tím velké problémy. Chodím do práce na inzeráty a oni mě podle příjmení vezmou, ale když mě pak vidí, že jsem černá, tak mě už nechtěj. Vy jste bílá, tak to máte jiný.

3. Jak byste popsala, že Vás vnímá společnost jako ženu bez domova?

Žena4: Že jsem stará, černá a kradu.

4. Co si myslíte o ženách/mužích bez domova?

Žena4: Řeší to hodně alkoholem, vínem a pak jsou špinavý a můžou se zadarmo někde vykoupat. Z tramvaje je vyhazují, protože smrdí a já se tomu nedivím. Ale není fér, že pak dostávají koupání zadarmo. To se taky pak nemusím snažit a to dneska jsem taky ne dobře oblečená, jindy chodím líp. Aby to na mě nebylo moc vidět, ale moc na to nemám. Je to těžký.

5. Vnímáte rozdílně pracovníky a pracovnice v sociálních službách?

Žena4: Stejně, když se mnou jedná tak, abych nebyla uražená, tak jsem spokojená. Naprosto.

6. Kdo je pro Vás okolní společnost?

Žena4: Moji blízcí. No.

A vnímáte třeba nějaký rozdíl mezi Vámi a okolím? Tou většinou lidí?

Žena4: Jo, já tam nepatřím, oni jsou jinde. Myslí si, že jsou lepší.

7. Jaké typické situace zažíváte jako žena bez domova?

Žena4: Když jsem šla na inzerát na práci uklízení ve vlaku, tak když mě viděli, tak mi říkal, že jsem na to stará. Ale já si myslím, že se bojí, že jim tam něco ukradnu, asi smetí si potáhnou domů. A to se mi stává často, že si mě nechtějí v práci, protože si myslí, že budu krást. Chlapi to mají jednodušší, ti můžou makat na stavbách a tak. Měli by mi dát možnost ukázat, co můžu. Já nejsem chytrá na hlavu, tak musím dělat rukama a to mi jde, ale oni mi to nechtěj umožnit.

To jste mě negativně překvapila. To zní hrozně.

8. Myslíte si, že tyto situace zažíváte kvůli tomu, že jste žena?

Žena4: Ano.

9. Jaké jsou podle Vás stereotypy o ženách bez domova?

Žena4: Nevím, asi, že jsou líný. Oni nás dost ponižují.

10. Jaké jsou podle Vás stereotypy o mužích bez domova?

Žena4: Že jsou smradlavý. Ale pak se dojdou zadarmo vykoupat a mají to jednodušší.

Žena5

1. Jak vidíte sama sebe z pohledu ženy bez domova ve své situaci?

Žena5: Špatně. No, protože jsem o všechno přišla, nevyřídila si nic vůbec nic, ono to ani nešlo.

2. Jak si myslíte, že Vás vidí druzí lidé, jako ženu na ulici?

Žena5: Oni si právě myslí, že na té ulici ani nejsem. OPRAVDU. Mám 2 drahé psy, tak podle nich na té ulici ani být nemůžu.

3. Jak byste popsala, že Vás vnímá společnost jako ženu bez domova?

Žena5: Já nevím, nemají se mnou problém.

4. Co si myslíte o ženách/mužích bez domova?

Žena5: Jsou lidi, kteří na všechno kašlou a někteří jsou zlí. Jako plno lidí člověk ani nezná. Třeba Maďaři a Slováci jsou tady a žebraj. Nechápu, proč jsem ti cizinci tak chodí, měli by zůstat tam, odkud přišli, to vůbec není pěkný, že tu jsou.

5. Vnímáte rozdílně pracovníky a pracovnice v sociálních službách?

Žena5: Jsou stejní a v pohodě.

6. Kdo je pro Vás okolní společnost?

Žena5: Já nevím, já mezi ně moc nechodím, bavím se jen s kamarády.

Vidíte tedy rozdíl mezi Vámi společnostmi?

Žena5: To jo, oni jsou jiní než já. Nepatřím mezi ně. Cítím to.

7. Jaké typické situace zažíváte jako žena bez domova?

Žena5: Já ani nevím, asi to, co všichni ostatní? Snažím se nějak žít. Vlastně pracuju a nemám jako žádný moc problémy. Oni mě lidi nějak berou. Je to stejný, jako když jsem nebyla na ulici. Akorát žiju v azyláku a jinak je to stejný.

8. Myslíte si, že tyto situace zažíváte kvůli tomu, že jste žena?

Žena5: Ne, určitě ne.

9. Jaké jsou podle Vás stereotypy o ženách bez domova?

Žena5: Bezďáci posraní.

10. Jaké jsou podle Vás stereotypy o mužích bez domova?

Žena5: Stejně jako ženy, podle mě je všechny berou stejně. Třeba v práci raději vezmou Ukrajince, oni makaj za míň a nemají kecy, tak jim to asi vyhovuje a my jsme tu pak bez práce.

Muž1

1. Jak vidíte sám sebe z pohledu muže bez domova ve své situaci?

Muž1: Normálně, bude to lepší, jsem optimista.

2. Jak si myslíte, že Vás vidí druzí lidé, jako muže na ulici?

Muž1: Špatně, vidím to z pohledů druhých.

3. Jak byste popsal, že Vás vnímá společnost jako muže bez domova?

Muž1: Prostě špatně.

4. Co si myslíte o ženách/mužích bez domova?

Muž1: Neřeším je, jsem tu sám za sebe.

5. Vnímáte rozdílně pracovníky a pracovnice v sociálních službách?

Muž1: Ne, stejně.

6. Kdo je pro Vás okolní společnost?

Muž1: Je tam velký rozdíl, já jsem dole a oni jsou nahoře.

7. Jaké typické situace zažíváte jako muž bez domova?

Muž1: Tak nějak si žiju. Koupím jídlo, pak jdu sem, tady jsem na kompu a občas jdu i do práce.

8. Myslíte si, že tyto situace zažíváte kvůli tomu, že jste muž?

Muž1: Já nevím, ale ženský to mají těžší.

Proč si myslíte, že to mají ženy těžší ve Vaší situaci?

Muž1: Protože to jsou ženské, ty to maj vždycky těžší.

9. Jaké jsou podle Vás stereotypy o ženách bez domova?

Muž1: Netuším, mně to nezajímá.

10. Jaké jsou podle Vás stereotypy o mužích bez domova?

Muž1: Neřeším to, stejně to nezměním.

Muž2

1. Jak vidíte sám sebe z pohledu muže bez domova ve své situaci?

Muž2: No, jak se vidím, to je těžký odpovědět. Jsem dlouho na ulici, byl jsem v nemocnici a nikoho nemám, ani práci. Spím na lodi a naštěstí vždycky nějak seženu na loď. Je to složitý. Mám hodně zdravotních problémů, a proto nemůžu pracovat.

2. Jak si myslíte, že Vás vidí druzí lidé, jako muže na ulici?

Muž2: Nesmím pít ani kouřit a tak mě neberou jako bezdomovce. Nechodím špinavej jako ostatní.

3. Jak byste popsal, že Vás vnímá společnost jako muže bez domova?

Muž2: Oni mě neberou jako bezdomovce.

4. Co si myslíte o ženách/mužích bez domova?

Muž2: Co si myslím, asi jak kdo. Někdo se snaží a někdo ne. Myslím si, že naše vláda stojí za nic, máme tu drahé nájmy, jídlo a může za to vláda, ta s tím nic nedělá. Dřív to bylo lepší, ty doby, bylo to levnější a stát se nějak staral.

5. Vnímáte rozdílně pracovníky a pracovnice v sociálních službách?

Muž2: Stejně, jednají se mnou slušně, když potřebuji.

6. Kdo je pro Vás okolní společnost?

Muž2: Nevím, asi lidi jako já. Bavím se s každým.

7. Jaké typické situace zažíváte jako muž bez domova?

Muž2: Spím venku, kupuju si víno, aby mi nebyla v noci zima. Byl jsem dřív odkázanej na spaní venku. Někteří jsou třeba ještě závislí na chlastu, to je kvůli tej zimě, ono se to fakt jinak nedá.

8. Myslíte si, že tyto situace zažíváte kvůli tomu, že jste muž?

Muž2: Ne.

9. Jaké jsou podle Vás stereotypy o ženách bez domova?

Muž2: Lehká holka, ale to si myslím není pravda. Berou je různě, záleží na povaze.

Některý pijou. Musí se držet, aby to nějak zvládly, mají to těžký.

10. Jaké jsou podle Vás stereotypy o mužích bez domova?

Muž2: Muži jsou tvrdá povaha, žebrají, kradou. Musí krást, protože nemají na jídlo.

Muž3

1. Jak vidíte sám sebe z pohledu muže bez domova ve své situaci?

Muž3: Já se ani nepovažuji za bezdomovce. Bydlím ve squatu, mám kde bydlet, tak to je jiný než ti ostatní, co nemají, kde bydlet.

2. Jak si myslíte, že Vás vidí druzí lidé, jako muže na ulici?

Muž3: Nic jim nedělám, bydlím si. Myslím, že je jim to jedno.

3. Jak byste popsal, že Vás vnímá společnost jako muže bez domova?

Muž3: Je jim to jedno.

4. Co si myslíte o ženách/mužích bez domova?

Muž3: Nemám dobré zkušenosti, smrdí, chtějí peníze a cigá a nevrací nic. To fakt nemám rád ten jejich smrad, já se snažím a oni nemůžou?! To mi přijde jako odporný. Nechápu proč když já nemůžu, tak oni ne.

5. Vnímáte rozdílně pracovníky a pracovnice v sociálních službách?

Muž3: Ženy jsou laskavější. Ale jinak v tom asi nevidím rozdíl.

6. Kdo je pro Vás okolní společnost?

Muž3: Lidi kolem mě, všichni. Já si myslím, že tu nejsme sami.

Co přesně tím myslíte, nejsme tady sami?

Muž3: No, myslím tím jako, že jsou tady i jiný bytosti než lidi, mimozemský.

7. Jaké typické situace zažíváte jako muž bez domova?

Muž3: Snažím se si vydělávat a nějak mi to jde. Lidi mě nějak berou a já jsem spokojenej. Sem chodim jen nutně, teď mi ukradli občanku, tak sem musím a řeknu vám, to je na dlouho, tady ten stát moc nefunguje.

8. Myslíte si, že tyto situace zažíváte kvůli tomu, že jste muž?

Muž3: Ne, to asi ne, to by bylo divný, ženský mají to samý ne?

9. Jaké jsou podle Vás stereotypy o ženách bez domova?

Muž3: Všichni se na to nekoukaj dobře a normálně.

A jak se na to podle Vás přesně koukají?

Muž3: No, špatně, není to normální.

10. Jaké jsou podle Vás stereotypy o mužích bez domova?

Muž3: Jsou smradlavý, neumytí, nepečují o sobě, to já o sebe pečuju. Nejhorší jsou ti, co nemají nohu, ruku a s tím chodí žebrať. Si hrajou na lítost.

Muž4

1. Jak vidíte sám sebe z pohledu muže bez domova ve své situaci?

Muž4: Hodně sebekriticky, jsem realista a vím, že si za to můžu sám. Snažím se to zlepšit. Jde to hodně špatně. Nic jiného s tím dělat nemůžu, ale vím, že si za to můžu hodně sám.

2. Jak si myslíte, že Vás vidí druzí lidé, jako muže na ulici?

Muž4: Víceméně to je podle médií, tam jsou samé stereotypy a oni mě tak pak vnímají. Nejsou to normální informace. Lidé jsou omezení. Musí se to změnit a já doufám, že lidé jako vy, co studujete a hlavně, co studujete tu sociální, tak to změňte.

3. Jak byste popsal, že Vás vnímá společnost jako muže bez domova?

Muž4: Bohatí mě vnímají normálně, ale ti dezinformovaní kvůli médiím ne. Ty na mě někdy křičí a to je podle mě trapný. Si myslí, že když skoro nic nemají, tak na mě, co nemá vůbec nic si můžou vyskakovat, si potřebují zvýšit ego.

4. Co si myslíte o ženách/mužích bez domova?

Muž4: Nikdy neříkej nikdy. Většina je psychicky labilní, měli by se nad sebou zamyslet.

5. Vnímáte rozdílně pracovníky a pracovníce v sociálních službách?

Muž4: Muži se nedají tak zneužívat, ženy lidé zneužívají víc, ale když má ženská praxi, tak se pak vyrovnají chlapovi. Ony ty ženské jsou citlivější.

6. Kdo je pro Vás okolní společnost?

Muž4: Všichni rozumní lidé bez sugestivních názorů. Pár jedinců jsou dezinformovaní, ale těch je málo. Většina lidí jsou v pohodě.

7. Jaké typické situace zažíváte jako muž bez domova?

Muž4: To je podle přístupu okolí. Ale většinou je vše v pořádku. Bohatí mě třeba někdy vezmou na drink. Ale jen někdy asi se jim líbí, jak vyprávím různé příběhy. Třeba nedávno mě jeden vzal a platil všechno a já se hrozně divil, že to platil. Ale oni si ty bohatí nemusí zvyšovat na mě ego, a proto jsou na mě takový.

8. Myslíte si, že tyto situace zažíváte kvůli tomu, že jste muž?

Muž4: Nevím, možná jo.

9. Jaké jsou podle Vás stereotypy o ženách bez domova?

Muž4: Ženy jsou různé, jsou to zvláštní kategorie, lidi je berou různě. Asi jako prostitutky. Ony to celkově mají složitější, než si někoho najdou na té ulici. Musí si to upravit a pak jsou asi v pohodě.

10. Jaké jsou podle Vás stereotypy o mužích bez domova?

Muž4: Média dávají stereotypy.

Jaké jsou tedy přesně ty stereotypy o mužích bez domova?

Muž4: No, že smrdí, kradou, jsou hloupí, ale tak to není, hodně chlapů na ulici jsou inteligentní. Velký problém je s médii.

Muž5

1. Jak vidíte sám sebe z pohledu muže bez domova ve své situaci?

Muž5: Složitě, jsem 3 roky na ulici, hodně se změnilo moje myšlení. Nějak jsem se s tím smířil. Jsem hodně pil, ale s tím mi tady pomohli, tak už jsem venku a teď si hledám brigády a čekám na azylák, ale to trvá dlouho, tak doufám, že se to zlepší. Jinak spím často na lodi. Ono toho na mě bylo předtím moc.

2. Jak si myslíte, že Vás vidí druzí lidé, jako muže na ulici?

Muž5: Ze začátku mám špatné zkušenosti. Někdy mě i okradli, normálně nějaký kluk, kterému bylo tak 15 mě okradl. Moc dobře mě nevidí.

3. Jak byste popsal, že Vás vnímá společnost jako muže bez domova?

Muž5: Složitě, třeba v metru mě moc nechťej, jak se vždycky rozestoupí kolem. Ale já se o sebe při tom starám. Chodím sem tam k Bulharovi. Pak nemám moc problémy.

4. Co si myslíte o ženách/mužích bez domova?

Muž5: Společnost je vidí černě a já lidi, co znám, tak k nim zachovávám respekt, hlavně k těm starším, Už jsou na ulici dlouho. Přežili to fakt dlouho na ulici. Jsou tady pak i ti, co se nesnaží a jen čekají na smrt.

5. Vnímáte rozdílně pracovníky a pracovnice v sociálních službách?

Muž5: Když ten člověk má osobní přístup, 2 roky docházím a nemám žádný problém s pohlavím. Ženy jsou citlivější a od mužů jsem zatím dostal víc řešení.

6. Kdo je pro Vás okolní společnost?

Muž5: Nevnímám rozdíl, já jsem ta společnost, nikdo není horší a lepší.

7. Jaké typické situace zažíváte jako muž bez domova?

Muž5: Byl jsem na ubytovnách, na lodi a občas jsem byl i na lavičkách. Docela jsem se nudil, musel jsem abstinovat.

8. Myslíte si, že tyto situace zažíváte kvůli tomu, že jste muž?

Muž5: Nemyslím si to.

9. Jaké jsou podle Vás stereotypy o ženách bez domova?

Muž5: Prostitutky, prodávají se, ale někdo ne, to je různé.

10. Jaké jsou podle Vás stereotypy o mužích bez domova?

Muž5: Jsou to feťáci, alkoholici, flákači. Jsou hodně závislí na drogách, alkoholu, většina chlapů jsou ti flákači a nedbají často o zdraví.